

Leitbild Denkmalpflege

Zur Standortbestimmung der Denkmalpflege heute

Tarihi Eserlerin Bakımı ve Korunması Kılavuzu

Bakım ve Korumanın Günümüzdeki Yerinin Belirlenmesi

Conservation in Germany

The principles of conservation in today's world

Die deutschen Landesdenkmalämter haben sich in der Vereinigung der Landesdenkmalpfleger zusammengeschlossen.

Die 1951 unter dem Dach der Kultusministerkonferenz gegründete Vereinigung behandelt Angelegenheiten von länderübergreifender Bedeutung und sorgt für eine bundesweite fachliche Abstimmung. Sie erledigt außerdem Aufträge der Kultusministerkonferenz der Länder.

Almanya'daki Tarihi Eser Bakım ve Koruma Kuruluşları, Federal Tarihi Eser Bakım ve Koruma Kuruluşları Birliği altında birleşti.

1951 yılında Kültür Bakanları Konferansı çatısı altında kurulan birlik, eyaletler üstü önem taşıyan konuları ele almakta ve Almanya genelinde tarihi eser bakım ve koruma konularında koordinasyon sağlamaktadır. Federal Tarihi Eser Bakım ve Koruma Kuruluşları Birliği, eyaletlerin Kültür Bakanları Konferansı'nın verdiği görevleri yerine getirir.

The State Conservation Offices in the individual federal states have combined to form the Association of State Conservators (Vereinigung der Landesdenkmalpfleger).

The association, which was founded in 1951 under the awning of the Conference of German Ministers for Culture, deals with subjects which are important beyond the individual federal state and ensures national cooperation between specialists. It also carries out commissions received from the Conference of German Ministers for Culture.

■ Inhalt

■ İçindekiler

■ Content

I. Vorbemerkungen	4
I. Giriş	5
I. Preliminary remarks	5
II. Denkmaldefinitionen	8
II. Tarihi Eser Tanımı	11
II. Definitions of Denkmal (monument)	11
III. Denkmale erhalten und pflegen - neue Herausforderungen	14
III. Tarihi Eser Bakımı ve Korunması - Yeni Zorluklar	19
III. Caring for and preserving monuments - new challenges	19
IV. Denkmale erhalten und pflegen - Handlungsmaximen	26
IV. Tarihi Eserlerin Korunma ve Bakım Kuralları	27
IV. Maintaining and preserving monuments - rules of conduct	27
V. Dokumentation	34
V. Belgeleme	37
V. Documentation	37
VI. Glossar	38
VI. Lügatçe	41
VI. Glossary	41
Bildnachweis	46
Impressum	47

Leitbild Denkmalpflege

Zur Standortbestimmung der Denkmalpflege heute

I. VORBEMERKUNGEN

Denkmalpflege ist länderübergreifend und universell.

Der Schutz und die Pflege unseres kulturellen Erbes ist ein Länder und Nationen übergreifender gesellschaftlicher Auftrag. Mit unseren europäischen Nachbarländern teilen wir eine gemeinsame Vergangenheit und ein gemeinsames Erbe. Recht und Organisation der Denkmalpflege in Deutschland unterscheiden sich jedoch von den Denkmalgesetzen und der Denkmalverwaltung der anderen europäischen Staaten und meisten Staaten der Welt. Aufgrund der föderalen Struktur der Bundesrepublik Deutschland und der im Grundgesetz verankerten Kulturhoheit der 16 Bundesländer gibt es ebenso viele Denkmalschutzgesetze wie Bundesländer. Denkmalschutz und Denkmalpflege sind in den Verfassungen vieler Bundesländer als Staatsziel genannt.

Die westdeutschen Landesdenkmalämter haben sich deshalb schon 1951 unter dem Dach der Kultusministerkonferenz in der „Vereinigung der Landesdenkmalpfleger in der Bundesrepublik Deutschland“ organisiert. Ihr schlossen sich nach 1989 auch die Denkmalfachbehörden der östlichen Bundesländer an. Die Vereinigung der Landesdenkmalpfleger behandelt Angelegenheiten von länderübergreifender Bedeutung. Wesentliche Teile inhaltlicher Arbeit und fachlichen Austauschs leistet sie in Arbeitsgruppen, der Jahrestagung und mit der Herausgabe der Zeitschrift „Die Denkmalpflege“. Sie erledigt Aufträge der Kultusministerkonferenz der deutschen Länder und sorgt für eine bundesweite fachliche Abstimmung. Wie der 1949 gegründete Verband der Landesarchäologen versteht sich die Vereinigung der Landesdenkmalpfleger als fachlicher Partner aller bundesweit tätigen Denkmalorganisationen, darunter das Deutsche Nationalkomitee für Denkmalschutz und die Arbeitsgruppe Kommunale

Tarihi Eserlerin Bakımı ve Korunması Kılavuzu

Bakım ve Korumanın Günümüzdeki Yerinin Belirlenmesi

Conservation in Germany

The principles of conservation in today's world

1. GİRİŞ

Tarihi eserlerin bakımı ve korunması ülkeler üstü ve evrensel bir konudur.

Kültürel mirasımızın korunması ve bakımı, tüm eyalet ve ülkeleri kapsayan toplumsal bir görevdir. Avrupa'daki komşularımızla ortak bir geçmişi ve ortak bir mirası paylaşmaktayız. Buna rağmen Almanya'da tarihi eserlerin bakımı ve korunmasına ilişkin yasalar ve bu alanda faaliyet gösteren kuruluşların örgütlenmesi, diğer Avrupa ülkelerinden ve dünyadaki birçok ülkeden farklıdır. Federal Almanya'nın federal yapısı ve anayasaya istinaden kültürel konularda yetkinin 16 eyalete devredilmiş olması nedeniyle, Almanya'daki tarihi eserleri koruma yasalarının sayısı eyaletlerin sayısına eşittir. Çoğu eyaletin anayasasında tarihi eserlerin bakımı ve korunması devletin görevi olarak tanımlanmıştır.

Batı Alman "Tarihi Eser Koruma Eyalet Daireleri", 1951 yılında Kültür Bakanları Konferansı çatısı altında "Federal Tarihi Eser Bakım ve Koruma Kuruluşları Birliği"ni oluşturdu. 1989 yılından sonra Doğu Alman eyaletlerinin tarihi eser koruma kuruluşları da bu birliğe katıldılar. Federal Tarihi Eser Bakım ve Koruma Kuruluşları Birliği eyalet üstü konuları işlemektedir. Bu birlik, oluşturduğu çalışma grupları, yılda bir düzenlediği kurultay ve yayınladığı "Tarihi Eser Bakımı" isimli dergi aracılığıyla hem uzmanların bir araya gelmesini hem de konuyla ilgili içerikle-

1. PRELIMINARY REMARKS

Conservation¹ is a universal concern shared by all countries.

The protection and care of our cultural heritage is a task on behalf of society that transcends boundaries of states and nations. We share a common past and a common heritage with our European neighbours. However, German Conservation laws and the organisation of Conservation differ from those in other European countries and indeed in most countries in the world. Because of the federal structure of the Federal Republic of Germany, and the cultural autonomy of its 16 federal states defined in the German Grundgesetz (Constitution), there are as many Conservation laws as there are federal states. The constitutions of many federal states emphasise the protection and care of historic buildings and sites as state objectives.

Thus, as early as 1951, the State Conservation Offices of West Germany established the "Association of State Conservators in the Federal Republic of Germany" under the awning of the Conference of German Ministers for Culture. The East German State Conservation Offices joined this organisation in 1989. The Association of State Conservators addresses topics that transcend the boundaries of individual states. Much of its work and the exchange of expert opinions take place in working committees, at the annual conference and

1) The German term "Denkmalpflege" covers all aspects of the protection and care of all types of monuments, historic buildings and sites. In this document it will be convenient to translate it as "Conservation".

1

Denkmalpflege des Deutschen Städtetages, die 1985 gegründete Deutsche Stiftung Denkmalschutz und der 1987 gebildete Hochschularbeitskreis Theorie und Lehre der Denkmalpflege e.V. Die Vereinigung der Landesdenkmalpfleger ist Mitherausgeberin des Dehio-Handbuches der Deutschen Kunstdenkmäler und vertritt die gemeinsamen Interessen der Landesdenkmalbehörden nach außen.

Im Jahr 1990 verabschiedete die Vereinigung der Landesdenkmalpfleger auf der Wartburg bei Eisenach ein Manifest zur Aufgabe und zum Aufbau der staatlichen Denkmalpflege in einem geeinten Deutschland, die sogenannten „Wartburg-Thesen“. Diese haben bis heute nichts von ihrer Gültigkeit verloren. Seit dem Fall des Eisernen Vorhangs vor 20 Jahren hat sich jedoch die Welt tiefgreifend verändert. Europäische Einigung und Globalisierung haben den internationalen Meinungs- und Erfahrungsaustausch in der Denkmalpflege intensiviert. Das 2006 in London begründete Forum der Denkmalfachbehörden in Europa (European Heritage Heads Forum) ist Ergebnis und Instrument dieser grenzüberschreitenden Neuorientierung. 20 Jahre nach den Wartburg-Thesen ist eine aktuelle Standortbestimmung der föderalen Denkmalpflege in der Bundesrepublik notwendig.

Im internationalen Vergleich nimmt die regionale Vielfalt der von den 16 Bundesländern getragenen Denkmalpflege in Deutschland eine Sonderrolle ein. Bundesweit bestehen dennoch weitestgehende Übereinstimmung bei der Definition und der Bewertung von Denkmalen, den Prinzipien der Konservierung und Restaurierung von Denkmalen und der Vermittlung denkmalpflegerischen Arbeitens in die Öffentlichkeit.

In der Zusammenschau dokumentieren die programmatischen Leitsätze länderübergreifende Grundsätze der Vereinigung der Landesdenkmalpfleger in der Bundesrepublik Deutschland.

Denkmalpflege ist vor allem das praktische Anwenden verschiedener Wissenschaften und fundierten Erfahrungswissens.

1

Esslingen, Marktplatz

Esslingen, pazar meydanı

Esslingen, market square

2

Potsdam, Observatorium „Einsteinurm“

Potsdam, „Einstein Kulesi“ adlı rasathane

Potsdam, „Einsteinurm“ observatory

3

Hamburg, Speicherstadt, Rathaus

Hamburg, Speicherstadt (Ambar Şehri), belediye binası

Hamburg, Speicherstadt (old warehouse district), town hall

2

rin paylaşımını sağlamaktadır. Bu birlik, Alman Eyaletleri Kültür Bakanları Konferansı'nın talimatlarını yerine getirir ve teknik konularda Almanya genelinde koordinasyonu sağlar. Birlik, 1949 yılında kurulmuş olan "Federal Arkeologlar Birliği" gibi, Almanya genelinde faaliyet gösteren tüm tarihi eser koruma kuruluşlarının teknik konularda danışabileceği bir kuruluştur. Bunların arasında, "Alman Tarihi Eser Koruma Komitesi", "Alman Belediyeler Birliği'nin Belediyelerde Tarihi Eser Koruma Çalışma Grubu", 1985 yılında kurulmuş olan "Alman Tarihi Eserleri Koruma Vakfı" ve son olarak 1987 yılında oluşturulmuş olan "Tarihi Eser Koruma Teorisi ve Eğitimi Derneği" adlı üniversitelerarası çalışma grubu sayılabilir. Federal Tarihi Eser Bakım ve Koruma Kuruluşları Birliği, Dehio Alman sanat anıtları el kitabının yayıncıları arasındadır. Birlik ayrıca, eyaletlerin tarihi eser bakım ve koruma kuruluşlarının ortak ilgi alanlarını dışarıya karşı temsil eder.

Federal Tarihi Eser Bakım ve Koruma Kuruluşları Birliği 1990 yılında Eisenach yakınındaki Wartburg'da, birleşmiş Almanya'da devletin tarihi eser korunmasındaki görevi ve tarihi eser koruma sistemiyle ilgili "Wartburg Savları" olarak anılan bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildirinin içeriği bugüne kadar güncelliğini kaybetmemiştir. Ancak bundan 20 yıl önce demir perdenin kalkmasından beri dünya önemli bir şekilde değişmiştir. Avrupa'nın birleşmesi ve küreselleşme sonucunda tarihi eser korunmasına ilişkin uluslararası fikir alışverişi ve deneyim paylaşımı büyük ölçüde artmıştır. 2006'da Londra'da kurulmuş olan Avrupa Tarihi

3

through the periodical "Die Denkmalpflege". The Association carries out commissions received from the Conference of German Ministers for Culture and ensures that matters are coordinated on a specialist level nationwide. Similar to the Association of State Archaeologists founded in 1949, the Association of State Conservators defines itself as an expert partner for all the monument organisations operating nationwide, including the Deutsches Nationalkomitee für Denkmalschutz (the German National Committee for Conservation), the Arbeitsgruppe Kommunale Denkmalpflege des Deutschen Städtetages (the Working Party for Urban Conservation of the Association of German Cities and Towns), the Deutsche Stiftung Denkmalschutz (the German Foundation for Conservation) established in 1985 and the Hochschularbeitskreis Theorie und Lehre der Denkmalpflege e.V. (the University Association on Theory and Training in Conservation), formed in 1987. The Association of State Conservators is co-editor of the Dehio Handbuch der Deutschen Kunstdenkmäler (Handbook of German Monuments of Art) and it represents the joint interests of the State Conservation Offices vis-à-vis all other parties.

In 1990, in the Wartburg near Eisenach, the Association of State Conservators issued a manifesto on the task and development of Conservation in unified Germany, the so-called "Wartburg Theses". These still retain their validity. Nevertheless, since the fall of the Iron Curtain 20 years ago the world has profoundly changed. European unification and globalization have intensified the international exchange of opinions and experience in Conservation matters. The European Heritage Heads Forum, founded in London in 2006, is

4

Wie der historisch gewachsene Denkmalbegriff und das sich im Laufe der Geschichte wandelnde Verhältnis der Gesellschaft zu ihren Denkmälern, bedarf auch das nachstehende Leitbild einer kontinuierlichen Überprüfung in der Praxis, der Rückkopplung mit der interessierten Öffentlichkeit und der Aktualisierung in einer sich rasch verändernden Welt.

II. DENKMALDEFINITIONEN

Denkmale sind Objekte, die an die Vergangenheit erinnern und deren Erhaltung und Pflege im öffentlichen Interesse liegen.

Das öffentliche Interesse an der Erhaltung des Denkmalbestandes ist Ausdruck des kulturellen und historischen Selbstverständnisses der Gesellschaft. Das Denkmalverständnis entwickelt sich im öffentlichen Diskurs. Gesellschaftliche Veränderungen ziehen Veränderungen des Denkmalverständnisses nach sich und erfordern eine kontinuierliche Überprüfung und Fortschreibung der Denkmalauswahl.

Im 19. Jahrhundert orientierte sich die Denkmalauswahl eher an einem bildungsbürgerlichen oder patriotischen Geschichtsbewusstsein mit überwiegend kunsthistorischer bzw. „monumentalhistorischer“ Ausrichtung. Erst um die Wende zum 20. Jahrhundert erweiterte sich der Denkmalbegriff ganz entscheidend: Objekte der Alltagskultur wurden in die Betrachtung einbezogen und in ihrer historischen und topographischen Vernetzung dargestellt. Das Europäische Denkmalschutzjahr 1975 markiert die jüngste Entwicklung des Denkmalbegriffs. Er schließt seitdem auch zahlreiche Siedlungen, Gärten und Ausschnitte der historischen Kulturlandschaft oder Industrie- und Technikzeugnisse

4

Memmelsdorf, Landkreis Bamberg,
Schloss Seehof

Memmelsdorf, Bamberg ilçesi,
Seehof Şatosu

Memmelsdorf, district of Bamberg,
Seehof Palace

5

Schwetzingen, Merkurtempel im
Schlossgarten

Schwetzingen, şato bahçesindeki
Merkür Tapınağı

Schwetzingen, Temple of Mercury
in the palace gardens

5

Eser Koruma Resmi Daireler Platformu (European Heritage Heads Forum), sınırlar ötesi bir yönelim arayışının hem sonucu hem de aracı olmuştur. Wartburg savlarının yayınlanmasından 20 yıl sonra, Almanya'daki federal tarihi eser bakım ve koruma konularının güncelleştirilmesi gerekmektedir.

Almanya'da 16 eyalet tarafından sağlanan tarihi eser koruma ve bakımı, yöresel farklılıklar içerdiğinden uluslararası karşılaştırmada özel bir konuma sahiptir. Tüm bu farklılıklara rağmen, Almanya genelinde tarihi eser tanımlama ve değerlendirilmesinde, tarihi eser koruma ve restorasyon ilkelerinde, tarihi eser koruma çalışmalarının kamuoyuna tanıtılmasında büyük ölçüde mutabakat söz konusudur. Federal Tarihi Eser Bakım ve Koruma Kuruluşları Birliği'nin yol gösteren ilkeleri sayesinde eyaletler üstü uyum sağlanabilmiştir.

Tarihi eserlerin bakımı ve korunması her şeyden önce, farklı bilim dallarının sağladığı bilgi ve deneyimlerin pratik bir şekilde kullanılmasıdır. Zaman içinde değişmiş olan tarihi eser kavramı ve toplumun tarihi eserlere bakış açısına paralel olarak afaında belirtilen ilkeler de, güncel uygulamalar ve kamuoyunun verdiği tepkiler ışığında sorgulanmalı, ayrıca hızla değişen bir dünyada sürekli olarak güncellenmelidir.

the result and the instrument of this transnational re-orientation. 20 years after the Wartburg Theses the time has come for a fresh evaluation of the function, purpose and aims of State-based Conservation in Germany.

In comparison with other countries, the regional diversity of Conservation in Germany, vested as it is in the 16 federal states, is unusual. There is, however, a widespread consensus amongst the State Conservation Offices on the definition and assessment of monuments, historic buildings and sites, the principles of their conservation and restoration, and the interpretation of Conservation work to the public. The guiding principles laid down in this policy document represent common fundamentals formulated by the Association of State Conservators in Germany.

Conservation is, primarily, the practical application of various academic disciplines, and of knowledge based on long experience. Like the term "Denkmal" (monument, historic building and site), which has developed over time, and the attitude of society to its monuments, which again has changed over time, the following mission statement also needs to be reviewed continuously in its practical application; it needs feedback from interested members of the public and, in a rapidly changing world, it needs to be kept up to date.

6

sowie ausgedehnte historische Ortslagen und Stadtquartiere als Schutzgut ein.

Denkmale stiften Identität.

Der Mensch hat ein Grundbedürfnis nach Erinnerung. Nationale Besonderheiten und europäische Gemeinsamkeiten definieren sich wesentlich über Stätten der Kultur und der Baukunst. Als Identität, Orientierung und Gemeinschaft stiftende Zeugen gewähren Denkmale Bindung in einer zunehmend bindungsarmen Zeit. Ihre regionale Vielfalt und Eigenart gilt als Ausweis und Attraktion der europäischen Zivilgesellschaften. Denkmale sind Teil eines gemeinsamen Entwicklungsprozesses. Im Vergleich und Zusammenwirken veranschaulichen Denkmale als materielle Zeugnisse die Gedankenwelt und Wertesysteme, Haltungen und Handlungen der Menschen in der Vergangenheit.

6

Völklingen, Eisenwerk Völklinger Hütte, Turbine

Völklingen, Völklingen Demir Fabrikası, türbin

Völklingen, Völklingen Ironworks, turbine

7

Zittau, Marktplatz mit Rathaus

Zittau, belediye binası ve pazar meydanı

Zittau, market square and town hall

7

II. TARİHİ ESER TANIMI

Tarihi eserler bize geçmişî hatırlatan, bakımı ve korunması toplum yararına olan nesnelere dir.

Toplumun tarihi eserlerin korunmasına gösterdiği ilgi, kültürel ve tarihi duruşunun bir ifadesidir. Tarihi eser anlayışı, toplumsal fikir alışverişi sonucu oluşur ve değişir. Toplumsal değişimler, tarihi eser anlayışında da değişikliklere yol açtığından, tarihi eserlerin tanımı devamlı olarak sorgulanmalı ve güncellenmelidir.

19. yüzyılda tarihi eser tanımı kültürel elit ve vatansever bir tarih anlayışından yola çıkarak, çoğunlukla sanat tarihsel ve anıtsal nesnelere kapsamaktaydı. 20. yüzyılda ise tarihi eser tanımı belirgin bir şekilde genişledi; bu tanım tarihsel ve topografik özellikleriyle birlikte günlük hayat-tan nesnelere de kapsamaya başladı. 1975'deki Avrupa Tarihi Eser Koruma Yılı ise tarihi eser tanımındaki son gelişmelere damga vurmuştur. Bu yıldan sonra tarihi eser kavramı birçok yerleşim yerini, bahçeleri ve insanoğlunun doğaya yaptığı tarihsel etkileşimi gösteren alanları veya endüstriyel ve teknik nesnelere, hatta geniş çapta tarihsel yerleşim alanlarını ve şehir semtlerini de korunması gereken eserler olarak görmektedir.

II. DEFINITIONS OF DENKMAL² (MONUMENT)

Monuments are objects that are a reminder of the past and whose preservation and upkeep are in the public interest.

Public interest in the preservation of our monuments is an expression of society's cultural and historical self-image. Our understanding of monuments develops through public discourse. Social changes result in changes in our understanding of what a monument is and call for a continuous reassessment and updating of our repertory of monuments.

In the 19th century, the choice of monuments tended to be based on an attitude to history determined by the educated classes or by patriotism; it was largely concerned with art historical values or with "monumental history". Around 1900 the notion of what constitutes a monument became much broader: objects from everyday life, such as vernacular architecture, were now taken into account and considered as elements of a historical and topographical whole. The European Heritage Year of 1975 marks the latest development in our concept of what constitutes a monument. Since then it has come to include many housing estates, gardens and segments of cultural landscape, as well as witnesses of industrial and technological development, historical settlements and urban quarters as objects worthy of protection.

2) The term "Denkmal" comprises monument, historic building, site, place of cultural significance.

8

9

Denkmale sind materielle Zeugnisse der Vergangenheit. Die geschichtliche Aussage, die den Denkmalwert konstituiert, lässt sich nicht klassifizieren.

Die Authentizität eines Denkmals ist Voraussetzung für seine aktuelle und künftige Deutungsmöglichkeit. Nur wenn das Denkmal in seiner historischen Substanz erhalten bleibt, kann es als Quelle historischer Umstände heute und in Zukunft immer wieder neu befragt und interpretiert werden. Die historisch überlieferte Substanz ist unersetzlich. Ihr Verlust führt auch zu einem Verlust von Denkmaleigenschaften.

Eine hierarchische Klassifizierung von Denkmalen negiert die grundsätzliche Offenheit des Denkmalbegriffs und potentieller Denkmalbedeutungen. Sie widerspricht dem denkmalpflegerischen Grundsatz, die Denkmale in ihren geschichtlichen, funktionalen und topographischen Zusammenhängen zu begreifen und darzustellen. Sie bedingen und erhellen sich gegenseitig. Das viel beachtete Monument der Kunst und Geschichte bedarf des alltäglichen Zeugnisses der Vergangenheit und umgekehrt. Nur so bleiben die Deutungszusammenhänge nachvollziehbar.

Denkmale können Einzelobjekte, aber auch Teile oder Mehrheiten von Objekten sein, ebenso auch städtebauliche oder kulturlandschaftliche Einheiten.

Denkmale gehören unterschiedlichen Gattungen an: Sakralbauten, Feudal- und Militärbauten, Bauten der Verwaltung, der

8

Eberswalde, Landkreis Barnim,
Wasserturm

Eberswalde, Barnim ilçesi, su kulesi

Eberswalde, district of Barnim, water
tower

9

Hamburg, Innenstadt, Pfarrkirche St. Petri

Hamburg, şehir merkezi, St. Petri Kilisesi

Hamburg, city centre with the parish
church of St Petri

10

Laufen, Landkreis Berchtesgadener Land,
Salzachbrücke

Laufen, Berchtesgadener Land ilçesi,
Salzach Köprüsü

Laufen, district of Berchtesgadener Land,
Salzach Bridge

10

Kimlik belirleyen tarihi eserler.

Geçmiş anımsamak insanoğlunun temel ihtiyaçlarından biridir. Ulusal özellikler ve Avrupa genelindeki ortak noktalar esasen kültür alanları ve mimari eserler aracılığıyla tanımlanmaktadır. Gittikçe bağlılığın önemini kaybettiği günümüzde, tarihi eserler kimlik arayışını ve birlikteliği desteklemekte, insanları yönlendirerek onlara bağlılık ve ait olma hissini aşılamaktadır. Tarihi eserlerin yöresel çeşitliliği ve özgünlüğü hem Avrupa sivil toplumlarının kimliğini oluşturmakta hem de onları çekici hale getirmektedir. Tarihi eserler toplumsal gelişim sürecinin bir parçasıdır. Tarihi eserler, bir bütün olarak ve birbirleri arasındaki farklılıkları sayesinde geçmişteki insanların düşünce dünyalarına ve değer yargılarına, duruş ve eylemlerine nesnel tanıklık etmektedir.

Tarihi eserler geçmişin nesnel tanıklarıdır. Bir eserin tarihi eser olmasını sağlayan tarihsel anlam ve içerik sınıflandırılmaz.

Bir tarihi eserin bugün ve gelecekte yorumlanabilmesi için özgün olması gerekmektedir. Sadece tarihsel özü korunan tarihi eserler, bugün ve gelecekte geçmiş zamanı yansıtan ve yorumlanabil-

Monuments produce identity.

Man has a basic need to remember. National characteristics as well as values common to all of Europe are to a great extent defined by cultural and architectural sites. As testimonies of the past fostering a sense of identity and community, monuments provide a focus for attachment and commitment in a time increasingly devoid of common denominators. Their regional diversity and peculiarities are considered both a testimonial to, and one of the attractions of, European society. Monuments are part of a shared development process. In comparison to each other, as well as taken together, monuments are material witnesses, embodying intellectual worlds, systems of values, and the attitudes and actions of people of the past.

Monuments are material witnesses to the past. The historical significance that constitutes their value cannot be graded in different levels of importance.³

The authenticity of a monument is a necessary prerequisite that allows its interpretation, both today and

3) This refers to systems of classification such as grades 1 and 2 in England or the classement in France, or systems of distinguishing between local, regional and national list and inventories. In German legislation, there is only one level of listing.

11

Fürsorge, der Kultur, Bildung und Forschung, des Sports, der Freizeit und des Verkehrs, Wohngebäude aller sozialen Schichten, Abbau- oder Produktionsstätten aus vorindustrieller und industrieller Zeit, Gebäude für Handel, Gewerbe und Landwirtschaft, ebenso von Menschen gestaltete Landschaftsteile, Gärten oder Friedhöfe, Platzanlagen und Alleen sowie Mahn- und Gedenkstätten, in bestimmten Fällen auch bewegliche Objekte wie Gegenstände der Kunst und des Handwerks, Land- und Wasserfahrzeuge. Es werden also im weitesten Sinn materielle Zeugnisse menschlichen Lebens erfasst, die nicht notwendig künstlerische Qualität haben oder schön sein müssen. Auch mit negativen Erinnerungen besetzte Objekte und Orte, wie Zeugnisse und Stätten der nationalsozialistischen Vergangenheit oder der innerdeutschen Teilung gehören in die Reihe der zu bewahrenden Denkmale. Ausschlaggebend ist ihre in der Geschichte verankerte Bedeutung.

Als Ensembles, Denkmalbereiche oder Denkmalzonen werden ganze Siedlungen, Dorf- und Stadtkerne oder historische Produktionsanlagen bezeichnet, deren Teile nicht in jedem Fall selbst Denkmaleigenschaft aufweisen müssen. Neben baulichen Anlagen gehören dazu auch historische Freiräume, Blickbeziehungen, Silhouetten und Ortsbilder einschließlich ihrer Umgebung.

III. DENKMALE ERHALTEN UND PFLEGEN - NEUE HERAUSFORDERUNGEN

Denkmalpflege ist ein Wirtschafts- und Beschäftigungsfaktor.

Denkmalpflege ist Teil einer umfassend angelegten Kulturarbeit. Denkmalpflege ist aber auch ein Wirtschaftsfaktor. Denkmalreichtum ist ein sogenannter weicher Standortvorteil für die

- 11
 Berlin, Mauer, ehemalige Grenzanlage, heute Eastside Gallery
 Berlin Duvarı, eski sınır bölgesi, bugün Eastside Gallery
 Berlin Wall, former border barrier, today's Eastside Gallery

- 12
 Salondampfer „Alexandra“
 Buharlı Gemi "Alexandra"
 Steamboat "Alexandra"

- 13
 Potsdam-Bornstedt, Friedhof
 Potsdam-Bornstedt, mezarlık
 Potsdam-Bornstedt, cemetery

12

13

mesini sağlayan kaynaklar oluştururlar. Tarihsel özün korunması elzemdir. Tarihsel özün kaybı, tarihi eser özelliğinin kaybını da beraberinde getirir.

Tarihi eserlerin hiyerarşik bir şekilde sınıflandırılması, hem tarihi eser kavramının özündeki açıklığa hem de potansiyel yorumlarına ters düşer. Böyle bir sınıflandırma, tarihi eserleri tarihsel, işlevsel ve topografik ilişkiler bütününde anlama ve tasvir etme temel ilkesine aykırıdır. Bu özellikler hem birbirlerine bağlıdır, hem de birbirlerinin anlaşılmasına yardımcı olur. Geçmiş günlük hayattan bilgiler olmadan ne bugün sanatsal ve tarihsel anıt olarak gördüğümüz eserler anıt olabilir, ne de bu anıtlar olmadan biz geçmişle ilgili bilgilere haiz olabiliriz. Ancak tüm özelliklerin bir bütün olarak ele alınması ile yorumlarımız anlaşılır hale gelir.

Tarihi eserler tek bir nesneden, nesnelere bir parçasından veya birçok nesnenin bütününden oluşabilir. Şehirsal mimari özellik taşıyan veya insanoğlunun doğaya etki etmesiyle oluşan birimler de tarihi eser özelliği taşıyabilir.

Tarihi eserler farklı türlerde bulunmaktadır: Dini yapılar, feodal ve askeri yapılar, idari, sosyal, sanat işlerinde kullanılan yapılar, eğitim ve araştırma yapıları, spor yapıları, dinlenme ve ulaşım yapıları, tüm sosyal sınıfların ikamet

in future. Only if a monument is preserved in its historic fabric can it be questioned, interpreted and re-interpreted as a historical source, now and later. The historic fabric that has been handed down to us is irreplaceable. Its loss constitutes a loss of those traits that define a monument as such.

Any legal system of grading monuments into different levels of importance negates the fact that monuments are essentially open to many different interpretations by different people, and different people will also hold different judgments on the importance of a given monument. Administrative grading of monuments in this sense contradicts one of the basic principles of preservation which is that monuments should always be considered and presented/communicated within of their historical, functional and topographical contexts as this allows deeper understanding than just considering an isolated object. This also holds true for prominent and much publicised monuments of art and history. It is only thus that we can comprehend and fully interpret monuments in their complex interrelations.

A monument can be an isolated object, it can be a component of an object, and it can consist of a multiplicity of objects, as well as an urban structure or a cultural landscape.

Monuments can belong to many categories: ecclesiastical buildings, feudal and military structures, buildings for public welfare, culture, education and

14

Ansiedlung von Wirtschaftsunternehmen. Das gebaute und gepfanzte Erbe hat eine hohe Bedeutung insbesondere für den stark wachsenden Kulturtourismus. Denkmalpflege-Aufträge fördern die mittelständische Wirtschaft und insbesondere das Bauhandwerk. Sie sichern oder schaffen ortsgebundene Arbeitsplätze und Beschäftigung. Die methodischen und technischen Erfahrungen der Denkmalpflege erweisen sich, nicht zuletzt auf dem Gebiet des Welterbemanagements, zunehmend auch als ein Exportartikel innerhalb Europas und darüber hinaus.

Denkmalpflege ist ökologisch und ressourcenschonend.

Denkmalpflege setzt sich für die Bewahrung des historischen Bestandes ein, ist substanzschonend, vermeidet Bauschutt und reduziert den Flächenverbrauch. Denkmalschutz ist auch visueller Umweltschutz. Sie leistet einen Beitrag zur ressourcenschonenden Entwicklung unserer Umwelt. Denkmalpflege fördert den Einsatz umweltverträglicher, möglichst einheimischer Baumaterialien und tradierter Handwerkstechniken, ebenso die Entwicklung reparaturfähiger und energiebewusster Konservierungs- und Sanierungsstrategien. Denkmalpflege verhindert Fehlinvestitionen und fördert Sparsamkeitsdenken im Sinne des Umschaltens von der Wegwerfgesellschaft zur ökologisch nachhaltigen Reparaturgesellschaft.

Denkmalpflege ist Vermittlung.

Staatliche und kommunale Denkmalschützer sind kraft Gesetz und Amt hoheitlich tätig. Die Denkmalfachbehörden der Bundesländer verstehen ihre Arbeit aber vor allem als Informations- und Beratungstätigkeit. Konservatoren müssen das Anliegen der Denkmalpflege im Spannungsfeld unterschiedlicher Interessen und Belange vertreten (private/öffentliche, finanzielle/kulturelle,

14

Alfeld, Fagus-Werk

Alfeld, Fagus Fabrikası

Alfeld, the Fagus plant

15

Nottuln-Hastehausen, Landkreis Coesfeld, die Energieerzeugung durch Windkraft- und Solaranlagen hat das Dorfbild veränderte

Nottuln-Hastehause, Coesfeld ilçesi, rüzgâr ve güneş enerjisi tesislerinden ekolojik enerji kazanımı

Nottuln-Hastehausen, district of Coesfeld, the production of energy by wind and solar energy plants has affected the village's character

15

ettiği yapılar, sanayi devri ve öncesine ait maden ve üretim tesisleri, ticarethaneler, tarımsal binalar, bunun yanında insanlar tarafından düzenlenen doğa alanları, bahçeler ve mezarlıklar, meydanlar ve bulvarlar, anıtlar, bazı durumlarda taşınabilir sanat ve el işi ürünleri, kara ve deniz taşıtları. Geniş anlamda tarihi eser tanımı, sanatsal değer ve estetik güzellikten bağımsız olup, insanlık hayatının tüm nesnel kanıtlarını kapsar. Tarihin nasyonal sosyalizm veya bölünmüş Almanya gibi olumsuz sayfalarını hatırlatan mekân ve nesnelere de korunması gereken tarihi eserler arasına girer. Aslıyan eserin tarihsel önemidir.

Bazı bölümleri tarihi eser özelliği taşımayan yerleşim alanları, köy veya şehir merkezleri veya tarihi üretim tesisleri topluca tarihi eser bölgesi olarak tanımlanabilir. Yapıların yanı sıra tarihsel açık alanlar, silüetler ve yerleşim alanlarının görünümü de tarihi eser özelliği taşıyabilirler.

research, sport, leisure and transport, residential buildings for all classes of society, mining or production sites from the pre-industrial and the industrial eras, buildings used by trade, industry and agriculture, as well as sections of landscape designed by man, gardens or cemeteries, squares and avenues, actual monuments and memorial sites and, in certain cases, movable objects as well, such as works of art and craftsmanship, land and water vehicles. The term thus encompasses material witnesses to human existence in the widest sense, not necessarily of artistic quality or beauty. Objects and locations associated with unpleasant memories such as witnesses to, and sites connected with, National Socialism or the division of Germany also constitute monuments that need to be preserved. In each case the determining factor is the monument's significance as a piece of heritage rooted in history.

Entire settlements or housing estates, village and town centres and historical industrial sites may be defined as ensembles, conservation areas or conservation zones, even though not all their constituent parts need to have monument value. This also includes historic spaces, views, skylines and townscapes and their surroundings.

16

Tag des offenen Denkmals, Besuchertag
in der Abtei Brauweiler

Halka Açık Tarihi Eser Günü, Brauweiler
Manastır'ında halka açık ziyaret günü

Open Monument Day, visitor's day at
Brauweiler Abbey

17

Hamburg, Verlagshaus „Der Spiegel“

Hamburg, “Der Spiegel” Yayınevi

Hamburg, headquarters of “Der Spiegel”
magazine

16

politische/soziale, Investoren/Betroffene, Normen/Traditionen etc.). Denkmalpflege kann nur dann erfolgreich sein, wenn sie auf fachlichem Wissen und einem hohen Maß an kommunikativer Kompetenz aufbaut. Systematische Presse- und Öffentlichkeitsarbeit ist ebenso Teil ihres Vermittlungsauftrages wie schulische und außerschulische Bildungsarbeit.

Denkmalpflege ist Netzwerkarbeit.

Denkmalpfleger sind Experten und Generalisten zugleich. Denkmalpflege ist auf interdisziplinäre Netzwerkarbeit angewiesen, um der Vielfalt der am Denkmal entstehenden Frage- und Problemstellungen gerecht zu werden. Dies schließt eine ausgeprägte Kooperationsfähigkeit der Denkmalbehörden auf allen Ebenen und mit externen Partnern ein.

Denkmalpfleger benötigen kunst- und kulturhistorisches Fachwissen ebenso wie Grundkenntnisse aller am Bau, Garten- und Städtebau sowie an der Restaurierung beteiligten Disziplinen. Daraus entsteht ein kontinuierlicher berufsbegleitender Fortbildungsbedarf.

17

III. TARİHİ ESER BAKIMI VE KORUNMASI – YENİ ZORLUKLAR

Tarihi eserlerin bakımı ve korunması ekonomi ve istihdam açısından önemli bir faktördür.

Tarihi eserlerin korunması, geniş kapsamlı kültürel çalışmaların bir parçasıdır. Tarihi eserlerin korunması aynı zamanda ekonomik açıdan da önem taşımaktadır. Tarihi eser zenginliği şirket merkezlerinin yerleşimi açısından bir avantaj teşkil etmektedir. İnşa edilmiş veya ekilmiş miras gittikçe artan kültür turizminde önemli bir rol oynamaktadır. Tarihi eser koruma çalışmaları küçük ve orta boy işletmelerin bilhassa inşaat şirketlerinin iş hacmine katkıda bulunmaktadır. Tarihi eserlerin korunması yerel iş imkânlarının sağlanmasına ve istihdama destek vermektedir.

Tarihi eserlerin bakımı ve de korunmasında elde edilen yönetsel ve teknik deneyimler, bilhassa dünya kültür mirasını koruma yönetiminde, Avrupa genelinde ve diğer ülkelere ihraç edilebilecek bir hizmet alanına dönüşmektedir.

III. CARING FOR AND PRESERVING MONUMENTS – NEW CHALLENGES

Conservation is an economic and employment factor.

Conservation is part of an extensive range of culture-related work. But Conservation is an economic factor. A wealth of monuments in a given area or location constitutes a so-called “soft” location advantage in terms of attracting business. Listed buildings or historic gardens are economically important, especially for the rapidly growing sector of cultural tourism. Commissions connected with conservation benefit small to medium-sized companies, particularly those involved in building crafts. They secure existing jobs and create new ones. Moreover, the experience gained in conservation techniques and methods, is well on its way to becoming an export article both within Europe and further afield, not least in the field of World Heritage management.

Conservation is ecologically sound and saves resources.

Conservation champions the maintenance of structures already in existence, saves original fabric,

18

18

Neustadt an der Weinstraße, Haus Maximilianstraße 16, Treppenhaus
Neustadt an der Weinstraße, Maximilianstraße 16 Evi, merdiven
Neustadt an der Weinstraße, Maximilianstraße 16, stairwell

19

Konstanz, ehemaliger Schlachthof
Konstanz, eski mezbaha
Konstanz, the former slaughterhouse

20

Völklingen, Eisenwerk Völklinger Hütte, seit 1994 UNESCO-Welterbestätte
Völklingen, Völklingen Demir Fabrikası, 1994 yılından beri UNESCO Dünya Mirası
Völklingen, Völklingen Ironworks, UNESCO World Heritage site since 1994

19

20

Tarihi eser bakımı ve korunması ekolojik olup doğal kaynakların korunmasını sağlar.

Tarihi eser bakımı ve korunması tarihsel yapının korunmasını hedeflemekte olup, kaynakların özenle kullanılmasını sağlar, enkaz oluşumunu engeller, alan kullanımını azaltır ve aynı zamanda çevre korunmasına ve kaynakların özenle kullanılmasına katkıda bulunur. Tarihi eserlerin bakım ve korunmasında olabildiğince yöresel inşaat malzemelerinin kullanılması, geleneksel inşaat yöntemlerinin uygulanması ve onarım odaklı, enerji tüketimini azaltan konservasyon ve restorasyon stratejilerinin oluşturulmasıyla çevre korunmasına katkıda bulunulur. Tarihi eserlerin korunmasıyla yanlış yatırımların önüne geçilir ve tutum anlayışı, israf toplumundan ekolojik açıdan sürdürülebilir onarım toplumuna geçiş teşvik edilir.

Tarihi eser bakımı ve korunması köprü kurmaktır.

Kamu ve belediyelerin tarihi eser koruma görevleri yasalar gereği devlet otoritesiyle faaliyet gösterirler. Ancak eyaletlerin tarihi eser bakım ve koruma kuruluşları için çalışmalarının ana

avoids creating construction waste and reduces land usage. Conservation prevents visual pollution. It constitutes a way of developing our environment that is easy on resources. Conservation promotes the use of environmentally safe building materials, wherever possible locally sourced, and of traditional building methods, as well as the development of conservation and renovation strategies that allow for repairs and save energy. Conservation prevents misguided investment and promotes a cost-conscious attitude in keeping with a shift away from the throw-away society in favour of an ecologically sustainable repair society.

Conservation is communication.

State and Municipal Conservation officers have the legal authority of granting or refusing approval to changes to monuments. However, the State Conservation offices consider their work to be primarily informative and advisory in nature.

Conservation officers must champion Conservation whilst taking into account a variety of potentially conflicting attitudes and issues (private/public, financial/cultural, political/social, investors/affected parties, standards/traditions etc.). Conservation will only be supported by the community when it is expertly implemented and interpreted and when

21

Mitarbeiter der Denkmalfachbehörden erwerben und bieten die unterschiedlichsten Kompetenzen rund um den sich ständig erweiternden Aufgabenbereich zur Pflege und zum Schutz von Denkmalen. Dies setzt den Dialog und die Kooperation mit der Denkmalforschung und Denkmallehre an den Hochschulen, aber auch mit anderen wissenschaftlichen Einrichtungen voraus. Neben kunst- und kulturhistorischen Studien gewinnen naturwissenschaftliche Forschungen zum Verhalten von historischen Materialien in Verbindung mit neuen Technologien zunehmend an Bedeutung. Von wachsender Bedeutung sind Erkenntnisse über die ökonomischen Potentiale der Denkmale.

21

Königswinter, Schloss Drachenburg
 Königswinter, Drachenburg Şatosu
 Königswinter, Drachenburg Castle

22

Berlin, Cafe Moskau
 Berlin, Cafe Moskau
 Berlin, Café Moskau

Neue Herausforderungen der Denkmalpflege.

Im neuen Jahrtausend muss die Denkmalpflege sich auf neue gesellschaftliche Herausforderungen einstellen. Zu den wichtigsten strukturellen Veränderungen – auch im europäischen Maßstab – zählen insbesondere

- die Energieeinsparziele und ihre Auswirkung auf die Erhaltung von Kulturdenkmalen
- der demografische Wandel und damit einhergehend die Problematik schrumpfender Städte oder verörender Ortskerne im ländlichen Raum. Damit verbunden sind erhöhte Anforderungen an eine barrierefreie und altengerechte Denkmalnutzung.

Vor dem Hintergrund einer zunehmenden Europäisierung der Kulturerbe- und Umweltpolitik, aber auch angesichts des globa-

bölümünü bilgilendirme ve danışmanlık hizmetleri oluşturmaktadır. Konservatörler birçok değişik çıkar ve isteklerin çakıştığı tarihi eser bakım ve koruma konularını savunmak zorundadırlar (özel/kamu, ekonomik/kültürel, politik/sosyal, yatırımcı/mağdur, kural/gelenek gibi). Tarihi eser bakım ve koruma çalışmaları ancak uzmanlık bilgisi büyük bir iletişim becerisiyle birleştiği takdirde başarıya ulaşabilir. Düzenli basın ve halkla ilişkiler çalışmalarının yanı sıra okul ve okul dışı eğitim programları tanıtım faaliyetlerinin önemli parçalarıdır.

Tarihi eser bakımı ve korunması ağ oluşturmaktır.

Tarihi eser bakım ve koruma görevlileri hem uzman hem de genel düşünen kişiler olmak zorundadırlar. Tarihi eser bakım ve koruma çalışmalarında ortaya çıkan birçok soru ve sorunun çözülebilmesi için disiplinlerarası bir koordinasyon gereklidir. Bu nedenle tarihi eser ve bakım kuruluşları harici kişi ve kuruluşlarla tüm düzeylerde işbirliğine açık olmalıdırlar.

Tarihi eser bakım ve koruma görevlileri, sanat ve sanat tarihi ihtisas bilgisinin yanı sıra inşaat, peyzaj ve şehir planlanması ve restorasyonu kapsayan tüm disiplinlerde temel bilgilere haiz

conservation decisions and the reasons for those decisions are clearly communicated widespread press and public relations work on many levels is as much a part of the communicative process as educational work, in schools as well as in other contexts.

Conservation is networking.

Conservation officers are all-rounders and specialists at the same time. Conservation depends on interdisciplinary networking in order to do justice to the wide range of questions and problems arising in connection with monuments. This means that, among other things, Conservation authorities need to be able to cooperate well on all levels and work with external partners.

Conservation officers need expert knowledge of art and cultural history as well as a basic knowledge of all disciplines involved in construction, landscape gardening, town planning and restoration. This necessitates constant further education to keep up with the requirements of the job.

State Conservation officers acquire and offer expertise of all kinds relating to the ever-growing number of tasks involved in the preservation and care of monuments. This presupposes constant dialogue and cooperation, both with the Conservation departments at universities and with other institutions.

olmalıdırlar. Bu nedenle bu kişilerin çalışma hayatı boyunca meslek içi eğitime devam etmeleri gerekmektedir.

Kapsamı devamlı olarak genişleyen tarihi eser bakım ve koruma görevlerini yerine getirebilmek için, tarihi eser bakım ve koruma kuruluşları çalışanları düzenli olarak kendilerini geliştirmektedirler. Bunun için tarihi eser araştırmaları ve eğitimi veren yüksek okullar ve diğer bilimsel kuruluşlar ile düzenli diyalog içinde olunması gerekmektedir. Sanat ve kültür tarihi konularının yanı sıra son zamanlarda tarihi malzemelerin yeni teknolojiler ile araştırılmasına ilişkin bilimsel çalışmalar önem kazanmaktadır. Tarihi eser ekonomisindeki potansiyeller hakkında elde edilen bilgiler gittikçe ön plana çıkmaktadır.

Tarihi eser bakımı ve korunmasında yeni zorluklar.

Tarihi eser bakımı ve korunması yeni binyılda da toplumsal yeni gelişmelere ayak uydurmak zorundadır. Avrupa kapsamındaki yeni gelişmeler arasında aşağıda belirtilen konular gelmektedir:

- Enerji tasarruf hedefleri ve bu hedeflerin tarihi eserlerin korunmasına etkisi ve
- demografik değişim ve buna bağlı olarak kırsal kesimdeki kentlerin küçülmesi veya yerleşim merkezlerinin boşalması ve bu nedenle tarihi eserlerin engelsiz ve yaşlılara uygun kullanımı için gerekli önlemlerin artırılması.

Besides research in history of art and culture, scientific research into the ways traditional materials react to exposure to new technologies is gaining in importance. Another increasingly important aspect is recognition of the economic potential of historic buildings and sites.

New challenges for Conservation.

In the new millennium, conservation must address new social challenges. Among the most important structural changes - also on a European level - are,

- the energy-saving objectives and their effect on the preservation of monuments and
- the demographic shift and problems associated with it such as shrinking cities or the desolation of town centres in rural areas. There is an increasing demand that historic buildings should be barrier-free and usable for senior citizens.

In view of the increasing Europeanisation of both cultural heritage and environmental policies and also because of the global nature of the ecological and economic changes taking place, the State Conservation offices in the Federal Republic of Germany will only be able to cope with those upcoming challenges within a framework of strategic alliances with other protection endeavours and through more international cooperation.

len Charakters des ökologischen und ökonomischen Wandels werden die Denkmalbehörden der Bundesrepublik Deutschland kommenden Herausforderungen nur in strategischen Allianzen mit anderen Schutzbestrebungen und durch eine verstärkt internationale Zusammenarbeit gewachsen sein.

IV. DENKMALE ERHALTEN UND PFLEGEN – HANDLUNGSMAXIMEN

Prämissen

- Denkmale gehören zu den bestimmenden Teilen unserer historisch gewachsenen Kulturlandschaft. Gemeinsam mit den naturräumlichen Gegebenheiten prägen sie unsere Umwelt.
- Der Umgang mit den Denkmalen ist Teil unserer gegenwärtigen Kultur und charakterisiert unser Verhältnis zum überlieferten und der Denkmalpflege treuhänderisch anvertrauten Erbe, dessen möglichst ungeschmälerte Weitergabe an nachfolgende Generationen konservatorisches Anliegen ist.
- Denkmale sind einzigartig und in ihrer historischen Authentizität nicht reproduzierbar. Sie sind die materiellen Dokumente unserer Entwicklung. Nachempfundenes oder Nachgebautes kann an das Verlorene erinnern, es aber in seiner historischen Dimension und Glaubwürdigkeit nicht ersetzen.
- Denkmale gehören zu den bedeutenden Identitätsträgern für den Einzelnen wie für das Gemeinwesen. Sie gewinnen eine wachsende Bedeutung für den Dialog der Kulturen. Es obliegt daher allen politisch, fachlich und gesellschaftlich Verantwortlichen, die Rahmenbedingungen für eine sachgerechte Nutzung der in den Denkmalen manifesten kulturellen und historischen Potentiale zu sichern oder zu schaffen.

23

Niederheimbach, Landkreis Mainz-Bingen, Heimburg, seit 2002 UNESCO-Welterbestätte

Niederheimbach, Mainz-Bingen ilçesi, Heimburg Kalesi, 2002 yılından beri UNESCO Dünya Mirası

Niederheimbach, district of Mainz-Bingen, Heimburg Castle, UNESCO World Heritage site since 2002

24

Hamburg, Speicherstadt
Hamburg, Speicherstadt
Hamburg, Speicherstadt

25

Stralsund, Hafen mit neuem Ozeanum und denkmalgeschütztem Hafenspeicher
Stralsund, yeni Ozeanum müzesinin bulunduğu liman ve tarihi eser özelliğiyle korunan liman ambarı

Stralsund, harbour with the new Ozeanum museum and the heritage-protected harbour warehouse

26

Pima, Marktplatz mit Canaletto-Haus und Marienkirche

Pima, Canaletto Evi ve Marien Kilisesi'yle pazar meydanı

Pima, market square with the Canaletto-House and the Church of St Mary

25

26

Kültür mirası ve çevreyi koruma politikalarının Avrupa çapında uygulanması ve ekolojik ve ekonomik konuların küreselleşmesi nedeniyle, Federal Almanya'daki tarihi eser bakım ve koruma kuruluşları vazifelerini ancak uluslararası işbirliği ve diğer koruma çalışmalarıyla stratejik işbirliği içinde yerine getirebilirler.

IV. TARİHİ ESERLERİN KORUNMA VE BAKIM KURALLARI

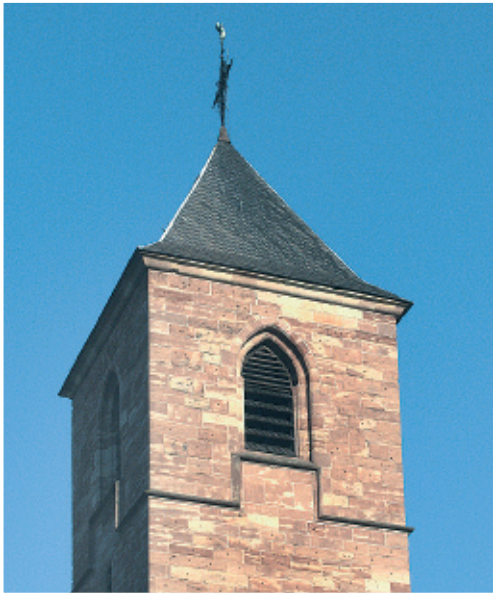
Ön koşullar

- Tarihi eserler, tarihte süre gelen kültürel hayatımızın ayrılmaz bir parçasıdır. Tarihi eserler coğrafi konumlarıyla çevremize damga vururlar.
- Tarihi eserlerle ilişkimiz, geçmişten bize kalan miras ve bu mirasın korunmasına ilişkin düşüncemizi yansıtmakta olup, kültürümüzün önemli bir parçasıdır. Bu mirası korumak ve bizden sonraki nesillere mümkün olduğu kadar aynı şekilde ulaştırmak, tarihi eser bakım ve koruma çalışmalarının hedefidir.
- Tarihi eserler eşsizdir, tarihsel özgünlükleriyle yeniden yaratılmaları mümkün değildir. Bu eserler tarihsel gelişimimizin nesnel belgeleridir. Taklit ve sonradan yapılmış eserler kayıp eserleri hatırlatabilir, ancak tarihi eserin inandırıcılığını ve tarihsel boyutunu sağlayamaz.
- Tarihi eserler hem bireysel hem de toplumsal kimliğin oluşturulmasında önemli bir rol oynar.

IV. MAINTAINING AND PRESERVING MONUMENTS - RULES OF CONDUCT

Prerequisites

- Monuments are a defining component of our historic cultural landscape. In conjunction with the natural conditions they shape our environment.
- The way we use monuments is part of our present-day culture and characterises our relationship with the heritage that has been handed down to us and given over in trust to the Conservation authorities. It is the task of Conservation to pass on this heritage to subsequent generations in a state as intact as possible.
- Monuments are unique, they are irreproducible in their historic authenticity. They are the physical documents of our historical development. Buildings reproducing or imitating lost buildings may be capable of reminding us of what has been lost but cannot replace it in its historic dimension and credibility.
- Monuments number amongst the significant sources of identity, both for the individual and for the community. They are acquiring increasing significance for the dialogue between cultures. Accordingly, all those in positions of political, expert or social responsibility are called upon to safeguard or create the necessary conditions for an appropriate use of the cultural and historical potential manifest in monuments.
- As an institution of the State, Conservation has recourse to legal instruments to protect the public's interest in the preservation of monuments. The

27

28

- Die Denkmalpflege stützt sich seit ihrer Institutionalisierung auf rechtliche Instrumente zur Wahrung des öffentlichen Interesses an der Denkmalerhaltung. Den beauftragten Denkmalbehörden obliegt auch die Pflicht zur Abwägung zwischen denkmalpflegerischen Belangen sowie anderen öffentlichen und privaten Interessen.
- Die denkmalpflegerischen Ziele werden bestimmt aus der Besonderheit des Denkmals, getragen von den vielschichtigen Wertzuschreibungen und Bedeutungsebenen. Das öffentliche Interesse an der Denkmalerhaltung findet seine Grenzen in der unzumutbaren Belastung privater Eigentümer oder in übergeordneten öffentlichen Interessen.
- Eine hierarchische Klassifizierung des Denkmalbestandes wird nicht vorgenommen. Zuordnungen im Sinne von Prioritätensetzungen aus politischen und verwaltungstechnischen Gründen oder unter Fördergesichtspunkten stellen keine bewertende Klassifizierung des Denkmalbestandes dar.
- Denkmallisten, Denkmalverzeichnisse, Denkmälbücher oder Denkmalinventare sind ebenso wie ihre Begründungen der Öffentlichkeit zugänglich zu machen. Gleiches gilt für Entscheidungen im Umgang mit den Denkmalen, soweit Persönlichkeitsrechte gewahrt bleiben.
- Die Vertretung der denkmalpflegerischen Belange obliegt den Denkmalbehörden. Sie halten die erforderliche Sach- und Fachkompetenz vor. Im Interesse der Öffentlichkeit erfüllen sie den gesetzlichen Auftrag, die Denkmale zu erforschen, zu schützen, zu erhalten, zu pflegen und zu erschließen bzw. zu vermitteln. Dies ist nur im engen Miteinander mit Verfügungsberechtigten, Planungsbüros, Behörden und sonstigen Fachdisziplinen möglich, die den behutsamen Umgang mit historischer Substanz zum Gegenstand ihrer Arbeit haben.

27

Saarbrücken, Turm der Schlosskirche mit dem Pyramidendach des Wiederaufbaus nach 1945

Saarbrücken, 1945 yılından sonra yeniden inşa edilen Şato Kilisesi'nin kulesinin piramit çatısı

Saarbrücken, the tower of the palace church with the pyramid roof added during rebuilding post-1945

28

Saarbrücken, Turm der Schlosskirche mit dem 2006 rekonstruierten barocken Turmhelm

Saarbrücken, Şato Kilisesi'nin 2006 yılında yeniden konstrüksiyonu yapılan barok kule başlığıyla kulesi

Saarbrücken, the tower of the palace church with the Baroque dome reconstructed in 2006

29

Berlin, Neues Museum, 1943 zerstörte Westfassade

Berlin, Neues Museum, 1943 yılında yıkılan batı cephesi

Berlin, Neues Museum, west front destroyed in 1943

30

Berlin, Neues Museum Westfassade nach dem Wiederaufbau, seit 1999 UNESCO-Welterbestätte

Berlin, Neues Museum, yeniden yapımından sonra batı cephesi, 1999 yılından beri UNESCO Dünya Mirası

Berlin, Neues Museum, west front after rebuilding, UNESCO World Heritage site since 1999

29

30

Tarihi eserler kültürlerarası diyalogta da önem kazanmaya başlamıştır. Bu nedenle tüm siyasal, iktisadi ve toplumsal açıdan sorumlu şahıs ve kuruluşların tarihi eserlerin kullanımında, eserlerin kültürel ve tarihsel potansiyelin korunmasını veya oluşmasını sağlayacak çerçeve koşulları oluşturması gerekmektedir.

- Tarihi eser bakımı ve korunması, kurumsallaştırılmasından beri tarihi eserlerin korunmasının kamu yararına olması nedeniyle yasalarla düzenlenmiştir. Ancak tarihi eser kuruluşları, görevlerini yerine getirirken korumanın yanında kamu ve özel ihtiyaçları da göz önünde bulundurmalarıdır.
- Tarihi eser koruma hedefleri, çeşitli değer biçimleri ve yorum düzeylerinin oluşturduğu tarihi esere has özellikler doğrultusunda belirlenir. Tarihi eserin korunmasına ilişkin kamu çıkarı, özel mülk sahiplerinin kabul edilemez bir şekilde mağdur edilmesi veya daha önemli bir kamu çıkarının söz konusu olmasıyla sınırlıdır.
- Tarihi eserlere hiyerarşik bir sınıflandırma uygulanamaz. Siyasi ve idari nedenlerle yapılan tercihler veya mali destek için belirlenen sıralamalar hiçbir şekilde tarihi eserin değerini yansıtan bir sıralama olarak görülemez.
- Tarihi eser listeleri, kütükleri, kitapları ve envanterleri ve bunların gerekçeleri kamuoyuna duyurulmalıdır. Tarihi eserlerle ilgili verilen kararlar da ilgili şahısların kişisel haklarına aykırı olmadığı sürece kamuoyuna bildirilmelidir.

Conservation authorities have a duty to weigh up the public benefits of conservation and to balance public concerns for monument protection with legitimate private property interests.

- In any specific case, the aims of Conservation depend on the characteristics and values of the monument in question, taking into account all the many-layered aspects of its value and significance. Public interest in the preservation of a monument finds its limit at the point where preservation results in unreasonable demands on the private owner of a monument, or when overriding public interests come into play.
- There is no legal or administrative grading of monuments into a hierarchical system. Setting priorities on the basis of political and administrative criteria, or regarding financial grants, is not considered grading in this sense.
- The various types of lists and inventories of monuments should be made accessible to the public, including the statements of cultural significance. The same applies to any decisions relating to the treatment of monuments as long as personal rights, such as privacy and confidentiality, remain inviolate.
- Expert judgement on Conservation matters is the responsibility of the Conservation authorities. They provide the necessary expertise and specialist competence. They fulfil their statutory obligations of researching, protecting, maintaining, preserving and interpreting monuments in the public interest. This requires close cooperation with all those working in planning bureaus, authorities

31

Maßnahmen am Denkmal

- Die Erhaltung der historischen Substanz hat bei Eingriffen in den Bestand Vorrang. Diesem Grundsatz sind alle konservatorischen Maßnahmen verpflichtet. Deren Ziel ist es, dem Zerfall der Denkmalsubstanz entgegen zu wirken, ohne sie dabei wesentlich zu verändern. Das schließt die Bewahrung jüngerer Zeitschichten ein, die für die geschichtliche Entwicklung eines Denkmals prägend sind.
- Eingriffe in den Denkmalbestand bedeuten immer dessen Veränderung. Sie sind deshalb auf das Notwendigste zu beschränken unter Wahrung der Authentizität des Denkmals, insbesondere der Geschichtlichkeit und des Alterswerts.
- Veränderungen des Bestandes muss eine Bestandsanalyse vorausgehen, die die wesentlichen materiellen Denkmalbestandteile in ihrem Zustand erfasst und nach ihrem Beitrag zur Denkmalbedeutung bewertet und dokumentiert.
- Ein Abgleich der unterschiedlichen Ansprüche – insbesondere der Nutzungsansprüche – und die Planung von Eingriffen müssen auf der Grundlage eingehender Bestandsanalyse erfolgen. Maßnahmen am bzw. im Denkmal sollen im Dienste der umfassenden Substanzerhaltung und der Überlieferung der ermittelten Bedeutungsebenen des Denkmals stehen.
- Dem grundsätzlich nicht aufhaltbaren Verschleiß und Verfall des Materials durch Umwelteinflüsse oder schädliche Nutzungen muss durch gezielte Maßnahmen entgegengearbeitet werden. Bei drohendem Verlust von Denkmalsubstanz sind Sicherungsmaßnahmen voranzustellen.
- Unabweisbar notwendiger Substanzersatz soll den Kriterien der Materialgleichheit, Werkgerechtigkeit und dem Erhalt des Erscheinungsbildes folgen.
- Hinzufügungen dürfen ein Denkmal nicht verfälschen und sollen reversibel sein. Der Grundsatz der Reversibilität dient

31

Bad Karlshafen, Landkreis Kassel, sichtbar gemachter Grundriss der ehemaligen Klosterkirche Helmarshausen

Bad Karlshafen, Kassel ilçesi, eski Helmarshausen Manastır Kilisesi'nin görünür hale getirilen krokisi

Bad Karlshafen, district of Kassel, the ground plan of the former monastery church of Helmarshausen marked out on the ground

32

Bremen-Vegesack, Lange-Speicher

Bremen-Vegesack, Lange-Deposu

Bremen-Vegesack, the Lange-Speicher warehouse

32

- Tarihi eser bakımı ve korumasıyla ilgili tüm konular tarihi eser bakım ve koruma kuruluşlarını yetki alanına girmektedir. Bu kuruluşlar yeterli teknik ve ihtisasi deneyime haizdir ve kamu adına kanunlara istinaden tarihi eserleri araştırma, koruma, muhafaza etme, bakımını sağlama, imar etme/aracı olma görevlerini üstlenmişlerdir. Bu görevler ancak, kullanım hakkına sahip şahıslar veya kurumlar, planlama büroları, devlet kurumları ve tarihi eserler için itinalı bir kullanım hedefi güden diğer disiplinler ile birlikte yapılacak yakın bir işbirliği ile yerine getirebilir.

Tarihi eserlerde gerçekleştirilen uygulamalar

- Tarihi eserlere yapılacak her türlü müdahalede tarihsel özün korunması öncelik taşır. Bu öncelik tüm konservasyon çalışmaları için geçerlidir. Bu çalışmaların amacı tarihi eserin önemli özelliklerini değiştirmeden tarihi eserdeki aşınmalara ve yıkımlara karşı gelmektir. Bu prensip, tarihi eserde zaman içinde daha sonradan oluşan katmanlar için de geçerlidir, nitekim bu katmanlar eserin tarih içindeki gelişimini göstermektedir.
- Tarihi esere yapılacak her müdahale tarihi eserin değiştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle müdahaleler eserin özgünlüğü korunarak ve tarihsel özellikleri göz önünde bulundurulurken mümkün olan en az şekilde gerçekleştirilmelidir.
- Tarihi eserin bileşenlerinden birinin değiştirilmesinden önce, önemli nesnel bileşenlerin

and other disciplines and professions whose work entails careful and conscientious handling of historic structures.

Intervention on monuments

- In any intervention on monuments, the preservation of their historic fabric is of primary importance. All conservation work is subject to this principle. The aim of all work must be to counteract the decay of the monument's fabric without altering it fundamentally in the process. This includes the preservation of more recent layers that have left their mark on the historical development of a monument.
- Performing work on a monument invariably means altering it. Any intervention should therefore be restricted to what is absolutely necessary whilst preserving the monument's authenticity, particularly its historic character and its age value.
- Any change to the fabric must be preceded by an analysis of its current condition, assessing and documenting the condition of the essential material components of the monument as well as their contribution to the cultural significance of the object as a monument.
- Decisions for or against differing interests and intentions – particularly different ideas of use – as well as the planning of interventions must be based on a careful analysis of the object in question. All interventions should contribute to the comprehensive preservation of the fabric and of the various layers of significance embodied in the monument.

33

der Absicht, die historische Substanz als Träger historischer oder künstlerischer Aussagen möglichst unversehrt zu lassen.

- Eine regelmäßige Begutachtung des Zustandes eines Denkmals und damit verbundene Maßnahmen zur Unterhaltung und Pflege (Denkmalpflegeplan, Parkpflegewerk etc.) können durchgreifende Sicherungs- und Sanierungsmaßnahmen und unnötige Kosten vermeiden.
- Mit Blick auf die Vielschichtigkeit des Denkmalwertes und des Substanzzustandes ist eine interdisziplinäre Zusammenarbeit unterschiedlicher Fachgebiete bei der Bewertung, Entwicklung und Durchführung von Konservierungs- und Restaurierungsmaßnahmen unabdingbar.
- Planung und Umsetzung der Maßnahmen müssen prozessartig gestaltet werden. Damit soll es grundsätzlich möglich sein, Korrekturen aus weiterführenden Erkenntnissen und begleitenden Untersuchungen vorzunehmen.
- Eine auf die Denkmalsubstanz abgestimmte Nutzung bietet die Garantie ihrer Erhaltung. Dabei ist der ursprünglichen Zweckbestimmung eine besondere Beachtung zu schenken. Bei ihrem Wegfall oder ihrer Minderung gewinnen ideelle, ästhetische, Stadt-, Dorf- und Landschaftsbilder prägende Aspekte an Bedeutung. Sie dienen der Werterhaltung und der Inwertsetzung unserer Umwelt und wirken als unverzichtbare Standortfaktoren, die es zu respektieren und zu nutzen gilt. Partikuläre oder zeitlich begrenzte, auf ökonomischen Gewinn gerichtete Nutzungsabsichten bedeuten stets eine Gefahr für die Erhaltung der Denkmale - im günstigsten Fall eine Minderung ihrer Wirkung und damit ihrer Bedeutung.
- Die Erhaltung und Nutzung der authentischen Denkmalsubstanz als nicht erneuerbare historische und kulturelle Ressource zielen auf eine nachhaltige Denkmalpflege, die auch kommenden Generationen den Umgang mit dem Erbe ermöglicht. Gegenwartsinteressen dürfen die Möglichkeit späterer Wertzu-

33

Jena, Neugestaltung Haus Markt 16, Zwischenzustand

Jena, Markt 16 adresli evin yeniden yapımı, henüz bitmemiş hali

Jena, reshaping oft the house on Markt 16, intermediate state

34

Jena, Neugestaltung Haus Markt 16, Endzustand

Jena, Markt 16 adresli evin yeniden yapımı, son hali

Jena, reshaping oft the house on Markt 16, final state

34

durumlarını gösteren ve bu bileşenlerin tarihi eser özelliğine katkısı inceleyen bir araştırma yapılmalı ve bu araştırma belgelendirilmelidir.

- Değişik taleplerin – bilhassa kullanım taleplerinin – değerlendirilmesi ve müdahalelerin planlanması her zaman için önceden yapılan bileşen araştırmalarına dayandırılmalıdır. Tarihi eserin üzerinde veya içinde alınacak tüm önlemler tarihi eserin özünün ve yorumsal boyutunun korunmasına hizmet etmelidir.
- Önüne geçilmesi mümkün olmayan çevre etkileri ve kullanım sonucu oluşan malzeme eskimesi ve yıpranmasına uygun önlemlerle karşı koyulmalıdır. Tarihi eserin özünün kaybolma tehlikesi durumunda koruma önlemlerine öncelik verilmelidir.
- Tarihi eserdeki malzemelerin muhakkak değiştirilmesi gereken durumlarda seçilecek malzemelerin aynı ve aynı şekilde üretilmiş olmasına ve eserin görünümünü değiştirmesine dikkat edilmesi gerekmektedir.
- Tarihi eserlere yapılacak eklemeler tarihi eserin özelliğini bozmamalı ve geriye döndürülebilir özellikte olmalıdır. Geriye döndürülebilirlik ilkesinin hedefi tarihsel ve sanatsal ifadeyi taşıyan tarihsel özün mümkün olduğu kadar el değmemiş şekilde korunabilmesini sağlamaktır.
- Tarihi eserin durumunun düzenli olarak raporlanması ve buna bağlı bakım ve onarım çalışmalarını (tarihi eser bakım planı, tarihi eser bahçe bakım planı vb.) ileride ortaya

- The inevitable wear and tear and decay of the material due to ambient conditions or harmful usage should be counteracted as much as possible. If the fabric of a monument is threatened, securing the place and making it safe must be given precedence over all other works.
- If it becomes irrefutably necessary to replace authentic fabric, the replacement should conform to the criteria of fabric consistency and suitability for the work in question as well as maintaining the appearance of the monument.
- Any additions must not detract from a monument. They should also be reversible. The principle of reversibility serves the purpose of leaving its historic fabric, which is the vessel for its historical or artistic expression, as intact as possible.
- Monitoring and continuous re-assessment of the condition of the monument along with appropriate measures to maintain and preserve it (conservation management plan, park management plan etc.) can serve to avoid radical measures as well as unnecessary costs.
- In view of the many-layered significance of monuments and the many aspects regarding their physical condition, interdisciplinary collaboration between different areas of expertise is essential to the assessment, development and execution of conservation and restoration activities.
- Planning and implementation of all conservation measures should be understood as an ongoing process. This is to ensure that it is always possible to adapt and make changes on the basis of new findings and supporting investigations.

35

36

schreibungen nicht unnötig einengen oder gar verhindern. Das gilt auch für die Priorisierung und Abwägung denkmalpflegerischer Anliegen mit politischen, ökonomischen oder ökologischen etc. Belangen.

- Denkmalpflegerische Belange sind frühzeitig in den Struktur- und Entwicklungsplanungen – Regional-, Stadt- und Dorfplanungen (Bauleitplanung) einschließlich Stadterneuerungsplanungen – einzubringen und zu berücksichtigen. Bewährt haben sich „informelle Planungen“, wie sogenannte Rahmenentwicklungspläne. Sie ermöglichen die frühzeitige Einbeziehung von konservatorischen und archäologischen Interessen in die Planung und fördern damit die Erhaltung und sinnvolle gesellschaftliche Nutzung von Denkmalen sowie den Schutz der Denkmalumgebung.

V. DOKUMENTATION

Da das Denkmal selbst Zeugnis der Geschichte und wichtigste Quelle wissenschaftlicher Forschungen ist, muss jede Veränderung dokumentiert werden, um seine Quelleneigenschaft und Möglichkeit künftiger Erkenntnis dauerhaft zu erhalten.

- Eingriffe in Denkmale, im äußersten Fall ihr Abbruch, haben den Verlust bedeutender kultureller Werte und Zeugniseigenschaften zur Folge. Je umfangreicher und tiefer der Eingriff vollzogen wird, desto mehr gewinnt die Dokumentation den Charakter eines Sekundärdokumentes, durch das das veränderte Primärdokument – das Denkmal – adäquat zum Denkmalwert abgebildet wird. Voraussetzung für eine angemessene Dokumentation ist, dass der Zeugniswert (Bedeutung) des Denkmals geklärt ist.

35

Weimar-Roth, Landkreis Marburg-Biedenkopf, ehemalige Synagoge
Weimar-Roth, Marburg-Biedenkopf ilçesi, eski sinagog

Weimar-Roth, district of Marburg-Biedenkopf, former synagogue

36

Schwerin, Landeshauptarchiv, Wandfläche mit konservierten und leicht retuschierten Farbfassungen und nach Befunden rekonstruierten Bereichen
Schwerin, Eyalet Baş Arşivi, muhafaza edilen ve hafif rötuşlu boyamalar ve buluntulara göre yeniden yapılan bölümler

Schwerin, Landeshauptarchiv (state archive), preserved and slightly retouched wall, some areas reconstructed on the basis of findings

37

Darmstadt, Jugendstilbad, rekonstruierter Eingangsbereich

Darmstadt, Art Nouveau stilinde hamam, restore edilen giriş bölümü

Darmstadt, Jugendstilbad (Art Nouveau public baths), the restored foyer

37

- çıkabilecek geniş kapsamlı bir koruma ve onarım ihtiyacının ve gereksiz masrafların önüne geçilebilir.
- Tarihi eserin değerini ve yapı durumunu belirleyen değişik katmanların bulunması nedeniyle konservasyon ve restorasyon çalışmalarının değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve uygulanmasında disiplinlerarası bir çalışma elzemdir.
- Yapılacak çalışmaların planlaması ve uygulanması aşamalı olarak gerçekleştirilmelidir. Bu sayede daha önceki süreçlerden elde edilen bilgi ve tecrübeler ve devam eden araştırma sonuçları göz önünde bulundurularak çalışmalarda düzeltmeler yapılabilir.
- Tarihi eser özüne uygun bir kullanım, tarihi eserin korunmasını garanti altına alır. Burada eser için öngörülen ilk kullanım şekline özel bir itina gösterilmesi gerekir. Bu kullanım şeklinin ortadan kalkması veya sadece kısmen mümkün olması durumunda manevi, estetik, şehir, köy ve peyzaj görünümü ile ilgili kısıtlar daha fazla önem kazanır. Bunlar çevremizin değerinin devamlılığını veya tekrardan değer kazanmasını sağlayan, yaşadığımız alana değer katan saygı duyulması gereken faktörlerdir. Sadece ekonomik kazanç gözetilen özel veya geçici kullanımlar tarihi eserin korunması açısından her zaman bir tehlike oluşturur, en azından tarihi eserin etkisini ve de böylelikle önemini azaltır.
- If the use of a monument is in keeping with its fabric, this safeguards the monument's preservation. Particular attention should be paid to its original function. Once this is discontinued or reduced, ethical and aesthetic aspects gain in importance, in particular the visual qualities of towns, villages or landscapes. These help to preserve and enhance the value of our environment and represent essential location factors that need to be respected and turned to account. Temporary uses geared towards economic gain of individuals constitute a danger to the preservation of the monuments in question – at least they diminish their impact and thus their significance.
- Preservation and use of authentic historic fabric as a non-renewable historical and cultural resource follow the ideal of a sustainable approach to conservation that will also allow future generations to interact with this cultural heritage. Current interests must not be allowed to predetermine the future cultural significance of a monument, i.e. restricting or preventing future appreciation of its cultural significance. The same applies to balancing conservation issues against political, economic and ecological interests.
- Conservation issues should be included and taken into account at an early stage in structural and development planning – regional, town planning (land development planning) including urban renewal planning. "Informal planning" and development master plans have proved valuable. They

38

- **Dokumentationspflicht:** Jede Veränderung an Denkmälern oder Denkmalbereichen ist so zu dokumentieren, dass der Zustand vor und nach der Veränderung nachvollziehbar bleibt. Dies gilt für Eingriffe an einzelnen Objekten ebenso wie an Objekten, die in räumlich-geschichtlichen oder historisch-topografischen Zusammenhängen stehen (z.B. Ensembles).
- **Verantwortlichkeiten:** Die Pflicht zur Dokumentation obliegt dem Verursacher. Umfang und Qualität einer dem Eingriff angemessenen Dokumentation legen die Denkmalfachbehörden fest.
- **Inhalt:** Zwischenzustände, insbesondere solche, die für die Erkenntnis der Geschichte des Denkmals bedeutsam sind, sollen festgehalten werden. Dazugehören vor allem: Freilegung, Bestandssicherung, Wiederherstellung und Integration sowie alle im Zuge der Arbeiten festgestellten technischen und formalen Elemente.
- **Qualität:** Die Dokumentation soll je nach Art und Umfang der Veränderung im Einzelnen umfassen: Zeichnungen, Fotografien, Texte, Tabellen und ggf. weitere Formen der nachvollziehbaren Darstellung. Die Dokumentation soll Auskunft geben über die vorgefundenen und beim Eingriff verwendeten Materialien und Technologien, Bau- und Konstruktionsweisen, Farbfassungen, u.a.m. Sie ist in einen Bericht und dazu gehörige Anlagen zu gliedern.
- **Substanzmuster:** Wo Substanzverlust nicht zu vermeiden ist oder Originalmaterial durch Neues ersetzt wird, ist die Einlagerung exemplarischer Materialmuster des Originals Bestandteil der Dokumentation. Die Materialmuster sind in der Denkmalfachbehörde zu archivieren.
- **Andere Quellen:** Soweit zum Verständnis und zur Nachvollziehbarkeit einer Veränderung notwendig ist, sind in die Dokumentation auch schriftliche Quellen (Archivalien, Literatur) einzubeziehen und anzugeben.

38

Perleberg, Landkreis, Prignitz, Großer Markt, Rathaus und Pfarrkirche St. Jacobi
 Perleberg, Prignitz ilçesi, pazar meydanı, St. Jacobi Kilisesi ve belediye binası
 Perleberg, district of Prignitz, market square (Großer Markt) with the town hall and parish church of St Jacobi

- Yenilenemez tarihi ve kültürel bir kaynak olan eserin tarihi özünün bakımı ve kullanımı, bu mirasın ileriki nesillere ulaşmasını sağlayacak şekildeki bir sürdürülebilir bakım ve koruma yöntemiyle gerçekleşmelidir. Güncel talepler, eserin gelecekteki değerini engellememeli veya kısıtlamamalıdır. Siyasi, ekonomik ve ekolojik vb. ihtiyaçlar ve tarihi eser bakım ve koruma konuları arasındaki tercih ve sıralamalarda da bu hususa dikkat etmek gerekir.
- Yapısal gelişim, şehir ve belde planlama ve şehir yenileme çalışmalarına tarihi eser bakım ve koruma konuları dahil edilmeli ve bu konular planlamada gözetilmelidir. Planlar kesinleşmeden önce taslak planların hazırlanması faydalı olacaktır. Bu sayede konservasyon ve arkeolojiyle ilgili taleplerin planlama aşamasında göz önünde bulundurulması zamanında sağlanabilir ve böylece tarihi eserlerin korunması, tarihi eserlerin uygun toplumsal kullanımı ve tarihi eserlerin çevresinin korunması mümkün hale gelir.

V. BELGELEME

Tarihi eserin kendisi tarihsel bir kanıt olduğundan ve bu eserler ilmi araştırmalar için en önemli kaynak oluşturduğundan, eserde yapılacak her türlü değişiklik belgelenmelidir. Bu belgelenme sayesinde eserin kaynak özelliği korunur ve ileride yeni bilgi ve yorumların kazanılma ihtimali garanti altına alınır.

Tarihi esere yapılacak her türlü müdahale, en kötü durumda yıkımı da buna dahil olmak üzere, önemli kültürel değerlerin ve bize geçmişi anlatan belgelerin kaybı anlamına gelir. Yapılan müdahalenin kapsamı ne kadar genişlerse belgelemenin önemi o kadar artar. Yapılan belgeleme işlemiyle, değiştirilen birincil tarihi eserin yerine, bunun değerini koruyan ikincil bir belgenin oluşması sağlanır. Uygun bir belgeleme işlemi için önceden tarihi eserin önemi tespit edilmelidir.

- **Belgeleme zorunluluğu:** Tarihi eserde yapılacak her türlü değişikliğin belgelenmesinde tarihi eserin değişiklik öncesi ve sonrası durum ve özelliklerinin açıkça anlaşılması

allow conservation and archaeological issues to be included in planning early on, thus promoting the preservation and socially meaningful use of monuments as well as protection of the surrounding areas.

V. DOCUMENTATION

As any monument is both a witness to history and an important source of research, every alteration must be documented in order to ensure that its identity and usability as a source is preserved, and thus its potential to yield further insights in future.

- Interference with monuments, and in extreme cases their destruction, means the loss of significant cultural values and sources. The more extensive and pervasive the interference, the more the documentation takes on the character of a secondary document, describing the now-altered primary document – the monument – in a manner adequate to its significance. One prerequisite for appropriate documentation is that the testimonial value (significance) of the monument must be clearly determined.
- **Documentation requirement:** any alteration to monuments or conservation areas must be documented in such a way that their state and condition both before and after the alteration are clearly shown. This applies to interventions both to individual objects and to objects in spatial/historical or historical/topographical contexts (e.g., ensembles).
- **Responsibilities:** the duty to produce a documentation is incumbent upon those who initiate change. The scale and quality of appropriate documentation depends on the intervention and will be determined by the state conservation offices.
- **Content:** intermediate states in conservation work, particularly those that are important to understand the history of the monument, must be documented. These include exposure, consolidation, restoration and integration with earlier work, as well as any new technical and formal findings arrived at in the course of work.
- **Quality:** depending on the nature and extent of the alterations, documentation should include: sketches, photographs, texts, tables and, if

39

- **Nachvollziehbarkeit:** In der Dokumentation sind die Grundlagen, das Maßnahmenkonzept und die Begründung für die Entscheidungen festzuhalten. Die verantwortlichen Organisationen und Einzelpersonen sind zu benennen.
- **Archivfähigkeit, Digitalisierung:** Die Dokumentation ist archivfähig zu erstellen und in einem öffentlichen Archiv oder im Archiv der Denkmalfachbehörde zu deponieren. Zum Gebrauch der Dokumentation und zum Austausch der Informationen sind digitale Ausgaben sinnvoll.
- **Publikation:** Im Zuge der Untersuchungen und Dokumentationen erzielte Ergebnisse sind entsprechend ihrer Bedeutung und nach öffentlichem Interesse zu publizieren, zumindest aber in geeigneter Form zur Einsicht und Auswertung zugänglich zu machen.

39

Koblenz-Stolzenfels, Schloss Stolzenfels, Rittersaal, seit 2002 UNESCO-Welterbestätte

Koblenz-Stolzenfels, Stolzenfels Şatosu, Şövalye Salonu, 2002 yılından beri UNESCO Dünya Mirası

Koblenz-Stolzenfels, Stolzenfels Castle, Great Hall, UNESCO World Heritage site since 2002

40

Kalletal-Lüdenhausen, Landkreis Lippe, Haus Bösingfelderstraße

Kalletal-Lüdenhausen, Lippe ilçesi, Bösingfelderstraße 'de ev

Kalletal-Lüdenhausen, district of Lippe, house Bösingfelderstraße

VI. GLOSSAR

Ergänzung

Ergänzungen an Denkmalen sind sinnvoll, wenn sie der Erhaltung und Erschließung des Denkmals dienen. Ergänzungen sind zu empfehlen, beispielsweise um gefährdende Fehlstellen zu schließen oder wenn Hinzufügungen – auch im Sinne von Weiterbauen – erforderlich sind. Wichtig ist, dass die historischen Teile, die den Denkmalwert konstituieren, dabei nicht zerstört oder in ihrer Wirkung gemindert werden. Ergänzungen der Gegenwart sollen erkennbar bleiben, ohne die visuelle Integrität der Denkmalgestalt zu beeinträchtigen.

Konservierung

Konservierende Maßnahmen zielen auf die Bewahrung des Denkmalwertes. Sie richten sich gegen Zerfallsprozesse, die das

40

gerekmektedir. Bu belgeleme hem münferit tarihi eserlere hem de tarihsel ve topografik açıdan birbirine bağlı eser gruplarına yapılan müdahalelerde gerçekleştirilmelidir.

- **Sorumluluk:** Belgeleme sorumluluğu değişikliğe sebep verene aittir. Tarihi eser bakım ve koruma kuruluşları, tarihi esere yapılacak müdahaleye uygun şekilde kapsam ve nitelik açısından belgeleme içeriğine karar verirler.
- **İçerik:** Yapılan müdahalenin her türlü aşaması, bilhassa tarihi eserin tarihsel gelişimi için önemli noktaların belgelendirilmesi gerekir. Belgelendirilmesi gerekenler arasında açma ve çıkarma çalışmaları, yapı koruma çalışmaları, eski haline getirme çalışmaları ve entegrasyon çalışmaları olup, yapılan işlemler kapsamında elde edilen bulgu ve bilgilerin de belgelenmesi gerekmektedir.
- **Nitelik:** Yapılacak değişikliğin türü ve kapsamına uygun olarak belgeleme aşağıda sayılan unsurları içermelidir: Çizimler, fotoğraflar, metinler, tablolar ve gereğinde anlaşılmayı kolaylaştıracak diğer tüm araçlar. Belgeleme kapsamında müdahale esnasında bulunan ve kullanılan malzemeler ve teknolojiler, inşaa ve yapı şekilleri, renkler ve buna benzer unsurların yer alması gerekir. Belgeleme bölümlere ayrılmış, ekler ihtiva eden bir rapor halinde sunulmalıdır.
- **Malzeme örnekleri:** Malzeme kayıplarının engellenemediği veya eskiyen malzemelerin yenilenmesi durumunda, orijinal malzemeden bir örnek

applicable, other forms of comprehensive representation. The documentation should provide information both about materials and technologies found or used in intervention, methods of building and construction, paint layers etc. The whole documentation should be in the form of a report with attachments.

- **Fabric samples:** where the loss of original fabric cannot be avoided, or original material is replaced by new, the storage of samples of the original material must be part of the documentation. These material samples must be stored in the state conservation office.
- **Other sources:** wherever necessary for understanding and following the rationale for any alterations made to the monument, written sources (archival material, specialist literature) should also be included and indicated in the documentation.
- **Decisions and responsibility:** the basis and the reasons for decisions as well as the approach decided upon must be recorded in the documentation. The organisations and individuals responsible should be named.
- **Suitability for archiving, digitisation:** the documentation should be produced in such a way that it is suitable for archiving, and should be deposited in a public archive or in the state conservation office archive. Digital editions are useful for purposes of working with the documentation and exchange of information.
- **Publication:** any results achieved in the course of investigation and documentation should be

41

Denkmal in seiner materiellen Substanz beeinträchtigen. Ihnen ist stets Priorität einzuräumen.

Kopie

Das Nachbilden eines vorhandenen Objektes führt zu einem Duplikat, das als Ersatz bzw. Sicherungskopie am historischen Standort der Überlieferung des Originals an einem geschützten Standort (Museum, Depot, Innenraum, etc.) dienen kann.

Rekonstruktion

Rekonstruktionen sind Nachbildungen von gänzlich oder teilweise zerstörten Teilen eines Objektes. Dabei kann ein Abbild des Verlorenen entstehen, nicht jedoch ein Denkmal, das der Vergangenheit entstammt und substanziiell auf seine Lebensgeschichte von künftigen Generationen befragt werden kann. Der gravierende Unterschied zwischen dem untergegangenen Denkmal und seinem Nachbau darf nicht verwischt werden.

41

Mölln, Altstadt

Mölln, eski şehir merkezi

Mölln, the old town center

42

Malchow, Rathaus mit Verbindungsgang zwischen dem Fachwerkrathaus (links) und dem ziegelsichtigen Amtsgericht (rechts)

Malchow, ahşap çatıklı belediye binası (solda) ve tuğla kaplı yerel mahkeme binası (sağda) arasındaki geçiş bağlantısı
Malchow, town hall with walkway connecting the half-timbered town hall (left) with the exposed brickwork courthouse (right)

saklanmalı ve bu belgelendirme işlemine dahil edilmelidir. Örnek malzemeler tarihi eser bakım ve koruma kuruluşunun da arşivlenmelidir.

- **Diğer kaynaklar:** Yapılacak müdahalenin ve müdahale aşamalarının anlaşılmasını sağlayacak olası yazılı belgeler (arşiv kayıtları, kaynakça) belgeleme işlemi kapsamına alınmalıdır.
- **Anlaşılabilirlik:** Belgelemede yapılan işin esasları, eylem planı ve verilen kararların gerekçelendirilmesi yer almalıdır. İşlemlerden sorumlu şahıs ve kurumlar belgelemede adlandırılmalıdır.
- **Arşivleme, dijital saklama:** Belgeleme arşivlenecek bir şekilde gerçekleştirilmeli ve kamu arşivlerinde veya tarihi eser bakım ve koruma kuruluşlarının arşivlerinde saklanmalıdır. Belgenin kullanımını ve bilgi paylaşımını kolaylaştırmak için belgeleme işleminin dijital ortama taşınmasında fayda vardır.
- **Yayımlama:** Yapılan araştırmalar ve belgeleme sayesinde elde edilen sonuçlar konunun önemi ve kamu yararına bağlı olarak yayınlanmalıdır. En azından inceleme ve değerlendirme yapılabilmesi için ilgilenenlerin erişimine açık olması gerekmektedir.

VI. LÜGATÇE

Ekleme

Tarihi eserlere yapılacak eklemeler ancak bu sayede tarihi eserin korunması veya değerlendirilmesi mümkün olduğu takdirde gerçekleştirilmelidir. Örneğin tarihi eser için tehlike arz eden boşlukların doldurulması ve eklemelerin elzem olması (ek binaların yapımı da buna dahil) durumunda ekleme yapılmalıdır. Bu işlemlerde tarihi eserin tarihi özünün kaybolmaması veya tarihsel değerini belirleyen özelliklerine etki edilmemesi gerekir. Eklemelerin, ekleme olduğunun algılanabilmesi gerekmektedir beraber tarihi eserin görsel bütünlüğü korunmalıdır.

Konservasyon

Konservasyon işlemlerinin amacı bir eserin tarihi eser özelliklerinin korunmasıdır. Bu işlemler sayesinde yıkılma, bozulma, çürüme, dağılma vb.

42

published according to their importance and their relevance for the public; at least they should be made accessible in a suitable form for inspection and analysis.

VI. GLOSSARY

Additions/partial reconstructions

Additions/partial reconstructions to monuments are useful when they serve to preserve a monument and to make it understandable. Additions/partial reconstructions are to be recommended, for example, where it is necessary to close gaps and endangered areas of a monument, or where new parts – even in the sense of a new layer to a building – are deemed necessary. Authentic parts which constitute the value of a monument are not to be destroyed in this process nor should they be diminished in their effect. Present-day additions should remain recognisable without detracting from the visual integrity of the overall appearance of the monument.

Preservation

The purpose of preservation is to protect the cultural significance of an object. Preservation counteracts processes of decay that reduce the material fabric of the monument. Preservation should always have priority.

43

Eine denkmalpflegerische Legitimation zum zeitnahen Wiederaufbau eines zerstörten Denkmals kann gegeben sein, wenn überwiegende Teile des Zerstörten vorhanden sind und im Sinne einer Wiederaufrichtung (Anastylose) Verwendung finden.

Reparatur, Regeneration, Renovierung

Reparatur und Renovierung oder Regeneration (Erneuen, Auffrischen, Austauschen) zielen auf die Denkmalerhaltung aufgrund von Substanzerstörung. Sie sollen material- und werkgerecht erfolgen. Das gilt auch für die vegetabilischen Elemente in historischen Gärten (Regeneration): Ein rechtzeitiger artengerechter Austausch von Pflanzen in Gartendenkmälern dient der Erhaltung und damit Erlebbarkeit ihres Erscheinungsbildes.

Restaurierung

Restaurierung bezeichnet die Arbeiten zur Erhaltung oder zur Wiederherstellung der Gestalt des Denkmals. Sie umfasst konservierende, regenerierende und ergänzende Maßnahmen mit dem Ziel, über die ästhetische Wirkung die Wahrnehmung des Denkmals in der Öffentlichkeit zu befördern. Unterschiedliche Zeitschichten sind entsprechend ihrer Bedeutung zu berücksichtigen; Nutzungsanforderungen sind bei der Bestimmung des Restaurierungsziels einzubeziehen. In Abhängigkeit von fachwissenschaftlichen Erkenntnissen und anderweitigen Anforderungen müssen das Ziel und die Methoden der Restaurierung immer wieder überprüft werden.

43

Löbau, Haus Schminke

Löbau, Schminke villasi

Löbau, Schminke Villa

44

Emkendorf, Gutsanlage

Emkendorf, malikâne

Emkendorf, manor house and estate

44

sonucu tarihi eserin nesnel özünün kaybolması önlenmeye çalışılmaktadır. Bu işlemlere her zaman öncelik tanınmalıdır.

Kopya

Varolan bir tarihi eserin kopyalanarak bir takliti-nin oluşturulması ancak tarihi eserin tarihsel konumunun dışında korunması ve ileri nesillere ulaştırma amacıyla korunmalı alanlarda (müze, depo, kapalı alan vb.) saklanması amacı doğrultusunda faydalıdır.

Rekonstrüksiyon

Bir tarihi eserin kısmen veya tamamen yıkılmış bölüm ve parçalarının tekrar oluşturulmasına rekonstrüksiyon denir. Bu işlem ile kaybolanın sadece bir benzeri oluşturulur; geçmişten bize kalan, oluşum hikayesiyle ileri nesiller tarafından yorumlanabilecek bir tarihi eser oluşturulamaz. Yıkılmış tarihi eser ve rekonstrüksiyonu yapılmış eser arasındaki büyük farklılık gizlenmemelidir.

Tamamen yıkılmış, ancak eser parçalarının büyük oranda mevcut olduğu tarihi eserlerin yıkım sonrası yakın bir zaman çerçevesinde bu parçalar kullanılarak tekrar yapılması veya oluşturulması (anastiloz) eserin korunması açısından olumlu olabilir.

Copy

Re-creating an existing object produces a duplicate that can serve as a replacement or stand-in occupying the original's historic location, allowing the original to be removed to a protected environment (museum, depository, interior, etc.).

Reconstruction

Reconstructions are imitations of objects or parts of objects. This may produce an image of the lost object but never a monument rooted in the past which can be consulted as an historic source by future generations. This fundamental difference between a lost monument and its reconstruction should not be obscured.

In some cases it may be legitimate from the point of view of Conservation to rebuild a monument, particularly if this decision is taken immediately after destruction and provided that substantial components of the original monument have survived and are used in a reassembling (anastylosis).

Repair, regeneration, renovation

Repair and renovation or regeneration (renewal, refurbishment, replacement) are used for the purpose of preserving a monument when original fabric has been destroyed. They should conform to original

45

Translozierung

Transloziert – versetzt, verschoben oder abgebaut und anderorts wieder aufgebaut – werden in der Regel Bauwerke. Damit einher geht ein Authentizitätsverlust durch Aufgabe der historischen Ortsbindung des Denkmals. Sie sollte eine Ausnahme bleiben und nur dann erfolgen, wenn dem drohenden Verlust eines bedeutenden einzigartigen Denkmals anderweitig nicht begegnet werden kann.

46

Ulm, Münster, Prophetenfigur am Chor
Ulm, büyük kilise, koro odasında bir
peygamber heykel

Ulm, minster, sculpture of a prophet
in the sanctuary

47

Ludwigsburg-Poppenweiler, Staustufe
Ludwigsburg-Poppenweiler, Baraj
Ludwigsburg-Poppenweiler, river barrage

46

Onarım, rejenerasyon, yenileme

Onarım ve yenileme veya rejenerasyon (yenileme, tazeleme, değiştirme) çalışmaları malzemenin yıpranması sonucu oluşacak tarihi eser kaybını önleme amacını taşımaktadır. Bu işlemler uygun malzeme ve yöntemlerle yapılmalıdır. Bu prensipler tarihi bahçelerde bitkilerde yapılacak rejenerasyon işlemleri için de geçerlidir: Tarihi eser olan bahçelerde uygun bitkilerin zamanında değiştirilmesi, tarihi eserin ve görünümünün korunmasına yardımcı olacaktır.

Restorasyon

Bir tarihi eserin dış görünüşünün korunması veya tekrar oluşturulması işlemlerine restorasyon adı verilir. Bu işlemler konservasyonu, yenileme ve ekleme işlemlerini kapsayıp, bu işlemlerin hedefi estetik aracılığıyla toplumun tarihi eseri daha iyi algılamasını sağlamaktır. Değişik zaman katmanları önemlerine göre korunmalıdır. Restorasyon hedeflerinde kullanıma ilişkin talepler göz önünde bulundurulmalıdır. Restorasyon hedefleri ve yöntemleri devamlı olarak yeni bilimsel araştırmalar ışığında yeniden sorgulanmalıdır.

Yer değiştirme

Yer değiştirme - kaydırma veya sökülüp başka bir yerde tekrar inşa etme işlemi genelde tarihi eser olan yapılarda uygulanmaktadır. Bu işlem sonunda yapının tarihsel yerel bağlantısı korunamadığından, yapının özgünlüğü kaybolmaktadır. Bu nedenle bu işlemler istisnai olarak, ancak eşsiz bir tarihi eserin kaybının başka şekilde engellenemeyeceği durumlarda uygulanmalıdır.

materials and technologies. The same applies to botanical elements in historical gardens (regeneration): a timely replacing of plants (of the original species) in garden monuments serves to preserve the authentic appearance of the place.

Restoration

Restoration means work aimed at preserving or recovering the shape of a monument. This comprises preservation, regeneration and replacement with the aim of promoting public awareness and appreciation of a monument via its aesthetic impact. The various layers left by successive periods should be respected according to their relative importance; the requirements of use should be borne in mind in determining the objective of the restoration. The objective and methods of restoration should be continuously checked against new findings in the relevant disciplines and external requirements.

Translocation

Buildings may sometimes be moved, dismantled and re-erected in a different place. This involves a reduction of authenticity as the monument link to the original site is lost. Moving a building should remain exceptional and occur only when there is no other way to prevent the loss of an important and unique monument.

BILDNACHWEISE

Titel von links nach rechts:

Landesamt für Denkmalpflege Schleswig-Holstein
Landesamt für Denkmalpflege Hessen, Christine Krienke
Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege, Achim Bunz
LVR-Amt für Denkmalpflege im Rheinland, Jürgen Gregori

- 1 Landesamt für Denkmalpflege Baden-Württemberg, Karl Fisch
- 2 Land Brandenburg, Dieter Möller
- 3 Denkmalschutzamt Hamburg, Bildarchiv
- 4 Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege, Eberhard Lantz
- 5 Landesamt für Denkmalpflege Baden-Württemberg, Bernd Hausner
- 6 Landesdenkmalamt Saarland
- 7 Landesamt für Denkmalpflege Sachsen
- 8 Land Brandenburg, Dieter Möller
- 9 Denkmalschutzamt Hamburg, Bildarchiv
- 10 Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege
- 11 Landesdenkmalamt Berlin
- 12 Landesamt für Denkmalpflege Schleswig-Holstein
- 13 Land Brandenburg, Dieter Möller
- 14 Niedersächsisches Landesamt für Denkmalpflege
- 15 LWL-Amt für Denkmalpflege in Westfalen
- 16 LVR-Amt für Denkmalpflege im Rheinland, Viola Blumrich
- 17 Denkmalschutzamt Hamburg, Bildarchiv
- 18 Landesdenkmalpflege Rheinland-Pfalz
- 19 Landesamt für Denkmalpflege Baden-Württemberg
- 20 Landesdenkmalamt Saarland
- 21 LVR-Amt für Denkmalpflege im Rheinland, Jürgen Gregori
- 22 Landesdenkmalamt Berlin
- 23 Landesdenkmalpflege Rheinland-Pfalz
- 24 Denkmalschutzamt Hamburg, Bildarchiv
- 25 Landesamt für Kultur und Denkmalpflege Mecklenburg-Vorpommern, Achim Bötterfür
- 26 Landesamt für Denkmalpflege Sachsen
- 27 Landesdenkmalamt Saarland
- 28 Landesdenkmalamt Saarland
- 29 Landesdenkmalamt Berlin
- 30 Landesdenkmalamt Berlin
- 31 Landesamt für Denkmalpflege Hessen, Christine Krienke
- 32 Landesamt für Denkmalpflege Bremen, Margarethe Haberecht
- 33 Thüringisches Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie, Dr. Sutter
- 34 Thüringisches Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie, Dr. Sutter

- 35 Landesamt für Denkmalpflege Hessen, Christine Krienke
- 36 Landesamt für Kultur und Denkmalpflege Mecklenburg-Vorpommern, Ewa Prynck-Pommerencke
- 37 Nikolaus Heiss, Darmstadt
- 38 Land Brandenburg, Dieter Möller
- 39 Landesdenkmalpflege Rheinland-Pfalz
- 40 LWL-Amt für Denkmalpflege in Westfalen
- 41 Landesamt für Denkmalpflege Schleswig-Holstein
- 42 Landesamt für Kultur und Denkmalpflege Mecklenburg-Vorpommern, Achim Bötterfür
- 43 Landesamt für Denkmalpflege Sachsen
- 44 Landesamt für Denkmalpflege Schleswig-Holstein
- 45 Landesamt für Denkmalpflege Baden-Württemberg
- 46 Landesamt für Denkmalpflege Baden-Württemberg, Iris Geiger-Messner

Rückseite:

Niedersächsisches Landesamt für Denkmalpflege,
Justus Teicke

IMPRESSUM

Herausgeber:

Vereinigung der Landesdenkmalpfleger
c/o Landesamt für Denkmalpflege Hessen
Vorsitzender: Prof. Dr. Gerd Weiß

Schloss Biebrich
65203 Wiesbaden

Ansprechpartnerin: Dr. Katrin Bek

Tel.: 0611/6906-174

Fax: 0611/6906-140

Email: k.bek@denkmalpflege-hessen.de

Bearbeitung:

Prof. Dr. Jörg Haspel

Dr. Markus Harzenetter

Dipl.-Ing. Frank Pieter Hesse

Prof. Dr. Detlef Karg

Redaktion:

Dr. Katrin Bek

Dr. Markus Harzenetter

Sandra Kress M.A.

Bildredaktion:

Sandra Kress M.A.

Satz und Gestaltung:

Andreas Bonin, Lichtenberg Mediengestaltung
www.lichtenbergnetz.de

Reproduktion: Michael Imhof Verlag

Druck: Rindt-Druck Fulda

© 2011 Vereinigung der Landesdenkmalpfleger
in der Bundesrepublik Deutschland
www.denkmalpflege-forum.de
Michael Imhof Verlag GmbH & Co. KG
Stettiner Straße 25, 36100 Petersberg,
www.imhof-verlag.de

Printed in EU

ISBN: 978-3-86568-708-1

Titelseite von links nach rechts:

Leuchtturm Westerheversand
Westerheversand Deniz Feneri
Westerheversand lighthouse

Rüsselsheim-Haßloch, Landkreis
Groß-Gerau, Hofreite

Rüsselsheim-Haßloch, Groß-Gerau
ilçesi, Çiftlik

Rüsselsheim-Haßloch, district of
Groß-Gerau, Hofreite (farmhouse)

Steingaden, Wallfahrtskirche zum
Gegeißelten Heiland auf der Wies
(Wieskirche), seit 1893 UNESCO-
Welterbestätte

Steingaden, Wies'de bulunan zum
Gegeißelten Heiland Haç Kilisesi
(Wies Kilisesi), 1983 yılından beri
UNESCO-Dünya Mirası

Steingaden, Pilgrimage Church of Wies,
UNESCO World Heritage site since 1983

Essen, Industriekomplex Zeche
Zollverein, Zentralschacht 12,
seit 2001 UNESCO-Welterbestätte

Essen, Zollverein maden ocağı,
12 no'lu merkez baca, 2001 yılından
beri UNESCO Dünya Mirası

Essen, industrial complex Zollverein
coal mine, Shaft 12, UNESCO World
Heritage site since 2001

Rückseite:

Oberharzer Wasserwirtschaft,
Pfaunteiche, UNESCO-Welterbestätte
seit 2010

Oberharz Su Yönetimi, Pfaun Gölleri,
2010 yılından beri UNESCO Dünya Mirası

Upper Harz water management system,
Pfaunteiche reservoirs, UNESCO World
Heritage Site since 2010

ISBN 978-3-86568-708-1

9 783865 687081